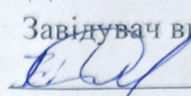

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

 Ніна РЖЕВСЬКА

« 15 / » 06 2023 р.

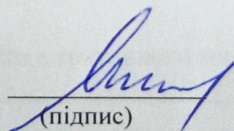
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи, Ковальова Анна Віталіївна

Керівник: к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Поведа Олександр Петрович

Нормоконтролер

(підпис)

Олексій МЕНДРІН

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ АМЕРИКАНСЬКО– КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН.....	7
1.1. Основні етапи американсько–китайських міждержавних стосунків у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.....	7
1.2. Суперечності та потенціал співробітництва в американсько– китайських відносинах.....	12
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКА США ЩОДО КИТАЮ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ Б.ОБАМИ, Д.ТРАМПА, Д.БАЙДЕНА.....	21
2.1. Глобальні економічні протиріччя США та КНР.....	21
2.2. Американсько–китайські відносини у зоні АТР.....	30
2.3. Проблема дотримання прав людини у КНР.....	38
РОЗДІЛ 3. ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКО– КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН.....	44
3.1. Перспективи американсько–китайські відносини в оцінках експертів.....	44
3.2. Ймовірні сценарії розвитку американсько–китайських відносин.....	49
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСЕАН – Асоціація держав Південно – Східної Азії
АТЕС – Азіатсько – Тихоокеанське економічне співробітництво
АТР – Азіатсько –Тихоокеанський регіон
ВВП – Валовий Внутрішній Продукт
ВМС – Військово – морські сили
ВПС – Військово – повітряні сили
ІТП – Індю – тихоокеанський простір
КНР – Китайська Народна Республіка
КР – Китайська Республіка
МЗС – Міністерство Закордонних Справ
ООН – Організація Об’єднаних Націй
ОПЕК – Організація країн експортерів нафти
ПКМ – Південно – Китайське море
ППО – Проти Повітряна Оборона
РФ – Російська Федерація
СОТ – Світова Організація Торгівлі
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
ТТП – Транстихоокеанське партнерство
ЦА – Центральна Азія
ЮСМКА – Угода Сполучені Штати – Мексика – Канада
НАФТА – Північноамериканської угоди про вільну торгівлю
G20 – Велика 20
G2 – Велика двійка
QUAD – Quadrilateral Security Dialogue – Стратегічний діалог з безпеки між Австралією, США, Індією та Японією

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сьогоднішній час міжнародні відносини змінюються з величезною інтенсивністю і процеси, на які раніше витрачалися десятиліття, у наші дні протікають за кілька років. Знайома для багатьох держав біполярна система світу перестала існувати в 1991 році, відкривши шлях нової системи багатопольярного світу, яка зараз динамічно формує новий світогляд і призводить до створення нових форм комунікації різних держав, які раніше тісно не взаємодіяли одна з одною, тобто мали виключно непрямі відносини. Внаслідок того, що глобальна система міжнародних відносин трансформувалася подібним чином, у світі з'являються нові центри сили та впливу, які почали витіснити старі.

Одним з таких центрів стала КНР, яка знаходилася майже все ХХ століття в становищі країни, що розвивається, в очах Заходу і всього світу. Разом з тим протягом кількох десятиліть КНР стає центром впливу в сучасному світі та його політичні, економічні можливості зростають з кожним роком. Стрімко зміцнюється її становище на світовій арені, розширюється географія національних інтересів та збільшується міжнародний вплив. У свою чергу США стурбовані цим колосальним підйомом КНР і цілком справедливо вважають, що вона в найближчому майбутньому буде здатна конкурувати з США в багатьох життєво важливих напрямках.

Внаслідок чого сьогодні питанням прогнозування розвитку американсько–китайських відносин займаються значна кількість експертів. На цю тему були написані численні фундаментальні праці, присвячені прогнозуванню розвитку американсько–китайських відносин.

Проведення США неоднозначної політики, спрямованої на просування своїх інтересів у всьому світі, часто не зважаючи на думку тих, в чий бік вона спрямована, прямо протилежна позиції КНР, яка заперечує право США одноосібно приймати рішення з головних питань у світовій

політиці. У той же час КНР проводить власну політику в регіонах світу, що цікавлять, які важливі для США в плані зміцнення свого лідируючого становища на всій земній кулі. Незважаючи на те, що відносини між США та КНР офіційно характеризуються лідерами країн як конструктивні, у свою чергу у світовій політичній практиці ця обставина спричиняє розбіжності між двома акторами. Ситуація, що складається, несе в собі деякі ризики та виклики політичної, економічної стабільності в усьому світі.

Саме з цієї причини дослідження взаємовідносин цих двох країн є такими важливими на даний момент. Ці дослідження мають велику практичну і теоретичну значущість, оскільки висловлюють неоднозначні відносини держави–гегемона в сучасній політиці та державі, що розвивається, готової кинути виклик авторитетному лідеру. Адже в умовах глобалізації та інформатизації суспільства ці відносини трансформуються з винятковою швидкістю, а тому дані дослідження ще довго не втратять своєї актуальності в сучасному світі.

Об'єктом дослідження є американсько–китайські відносини в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Предметом дослідження є проблеми та перспективи розвитку американсько–китайських відносин.

Метою дослідження є визначення динаміки й перспектив розвитку американсько–китайських відносин.

Завдання дослідження:

- визначити ключові особливості еволюції американсько–китайських відносин;
- виділити головні геополітичні суперечності, які перешкоджають двосторонній американсько–китайській співпраці;
- з'ясувати в чому полягає сутність американсько–китайського протистояння в Азіатсько–Тихоокеанському регіоні;

– проаналізувати політику США щодо Китаю в період правління президентів Б. Обама, Д. Трампа, Д. Байдена;

– визначити ймовірні сценарії подальшого розвитку американсько–китайських відносин.

Теоретико–методологічна основа включає метод аналізу, порівняльний метод та метод прогнозування.

Апробація отриманих результатів. Про результати роботи доповідалося на XVI міжнародній науково – технічній конференції «АВІА–2023» в м. Київ, Україна. Матеріали доповіді були опубліковані у збірнику матеріалів конференції і круглого столу.

Структура роботи. Дослідження складається з вступу, трьох розділів, включають сім параграфів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ АМЕРИКАНСЬКО–КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Основні етапи американсько–китайських міждержавних стосунків у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Американсько–китайські відносини протягом усього ХХ століття розвивалися досить складно та мінливо. Еволюція американсько–китайських взаємин пройшла кілька етапів. Враховуючи ті чи інші об'єктивні фактори, розвиток взаємин відбувався нестабільно; мали місце зльоти та падіння, зближення та віддалення, співробітництво та конфронтація. Загалом, виходячи з характеру та тенденції розвитку американсько–китайських відносин, еволюцію двосторонніх контактів доцільно розділити на три етапи.

Перший етап (1945–1989 рр.). Цей етап охоплює післявоєнний період до закінчення холодної війни. Цей період характерний протистоянням двох центрів сили США та СРСР. Якщо говорити про роль КНР, то вона в цей період полягала у здатності впливати на співвідношення сил США–СРСР шляхом примикання до тієї чи іншої сторони. Для США об'єктом підвищеного занепокоєння став комуністичний устрій КНР, який вважався найбільш небезпечною загрозою для ліберального Заходу. З метою запобігання посиленню комуністичних течій у світі після закінчення Другої світової війни США вирішили взяти курс на антикомуністичну стратегію. Керуючись цією стратегією, США підтримували уряд Чан Кайші та надавали допомогу Гоміньдану [35]. Але зусилля США в цьому напрямі зазнали фіаско, і комуністичний устрій Китаю став основною перешкодою на шляху подальшого розвитку взаємин.

Однак США, незважаючи на ворожість державної ідеології КНР, шукали можливість налагодження двосторонніх відносин і в результаті

досягли видимих успіхів. Також варто зазначити, що США у цьому плані займали найактивнішу позицію порівняно з КНР.

Початок зближення між США та КНР відзначено в період перебування при владі у США адміністрації Річарда Ніксона (1969–1972 рр.). У 1970 році під час слухань у Конгресі США щодо відносин між США і Китаєм передбачалося будувати відносини з КНР і при цьому використовувати радянсько–китайські розбіжності [41].

1971 рік, по праву вважається роком відновлення зв'язків між КНР і США. Відомо, що принципової домовленості про зустріч на вищому рівні було досягнуто на секретних переговорах між помічником президента США з національної безпеки Генрі Кіссінджером та головою Держради КНР Чжоу Еньлаєм у липні та листопаді 1971 р. у Пекіні [29]. Ця поїздка передувала візиту президента США Р. Ніксона до КНР.

Вже у лютому 1972 року відбувся перший в історії візит президента США до Китаю, Р. Ніксон провів переговори з Мао Цзедунем та Чжоу Еньлаєм [29]. За підсумками цих зустрічей було зроблено спільну заяву, відому як «Шанхайське комюніке» [29]. Це, у свою чергу, вирішило питання, що становили спільний інтерес обох сторін. Г.Кіссінджер назвав «Шанхайське комюніке» першим із знайомих йому дипломатичних комюніке, які вишукують загальне при збереженні розбіжностей [78]. Загалом, «Шанхайське комюніке» заклало основу для розвитку американсько–китайських відносин [78]. Крім цього, 16 грудня 1978р. сторони видали спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин [1].

1 січня 1979 року відносини між двома країнами були офіційно нормалізовані, що відкрило нову сторінку в історії двосторонніх відносин[65].

Варто відзначити, що в 1979 році відбулася одна з найзначніших подій в історії американсько–китайських відносин. Оскільки було здійснено перший візит Д. Сяопіна до США після утворення КНР.

Налагодження американсько–китайських відносин розпочалося паралельно із проведенням у КНР політики реформ та відкритості. Тим самим політика надала потужного імпульсу сприянню відносин із США. У 80–х роках у міру розширення КНР зв'язків із зовнішнім світом щодня активізувалися контакти з США у політичній, економічній, науково–технічній та культурній галузях. Втім, у ці роки також спостерігалися і негативні тенденції в американсько–китайських відносинах: суперечки навколо тайванського питання, двосторонньої торгівлі та прав на інтелектуальну власність [65]. Однак ці тенденції не могли погіршити відносини двох країн, оскільки США, у свою чергу, були самі зацікавлені у зближенні з КНР.

Також варто відзначити, що в березні 1979 року Конгрес США ухвалив закон про відносини з Тайванем, який суперечив духу китайсько–американського комюніке про встановлення дипломатичних відносин і передбачає втручання у внутрішні справи КНР [65]. 17 серпня 1982 року китайський уряд та американська адміністрація опублікували спільне комюніке про поетапне вирішення питання продажу США зброї Тайваню [65]. Дане комюніке, «Шанхайське комюніке» та комюніке про встановлення дипломатичних відносин спільно заклали міцну основу для довготривалого, стабільного та здорового розвитку американсько–китайських відносин [65]. Загалом спроби США схилити КНР на свій бік продовжилися до закінчення холодної війни.

Другий етап (1989–2010 рр.). В кінці 80–х – початку 90–х сталися найбільш бурхливі потрясіння і глибокі зміни у міжнародній обстановці після Другої світової війни [65]. Також слід зазначити, що при суттєвих змінах у Східній Європі та розпаді СРСР розгорілися різного роду антикомуністичні та антикитайські настрої в США та на Заході. І таким чином, у цей період характер взаємовідносин двох країн різко змінився. У зв'язку з подіями 1989 року на площі Тяньаньмень, Вашингтон звинуватив Пекін у порушенні прав людини та припинив співпрацю у військовій

сфері[29]. Це своє чергу сприяло виникненню напруженості в американсько–китайських відносинах. У тому ж році американський уряд оголосив про економічні санкції проти КНР, перервавши взаємні візити на високому рівні. У 1993 році Б. Клінтон після свого приходу до влади став пов'язувати питання прав людини з наданням Китаю «статусу найбільшого сприяння» в торгівлі, що ще більше погіршило американсько–китайські відносини [65].

Але з часом наявність взаємних інтересів потребувало розвитку двосторонніх відносин. Це пояснюється тим, що «у світовій політиці доводиться мати справу з тією державою, яка реально діє на світовій арені у той чи інший період історії. У США, наприклад, було прийнято рішення відновити прямі зв'язки з керівництвом КНР, виходячи з уявлення про те, що залучення КНР у світову політику як держава, що активно бере участь у ній, змусить Пекін відповідально ставитися до своєї політики як на світовій арені, так і всередині країни, тобто зважати на норми міжнародного права та на думку світової спільноти націй [65]. КНР, зі свого боку, також вважала, що без порозуміння зі США, КНР не зможе відігравати необхідну роль на міжнародній арені.

Шанс виходу відносин між КНР і США з глухого кута знайшовся в листопаді 1993 року на неформальному саміті Організації азіатсько–тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) у Сіетлі, під час якого голова КНР Цзян Цземінь і президент Б. Клінтон провели їхню першу зустріч. У ході цього уряд Б. Клінтона в 1994 році проголосив політику контактів з КНР. Також у 1994 році відновилися міжурядові візити на високому рівні, односторонньо перервані США три роки тому[54].

Після переобрання Б. Клінтона у 1996 році КНР та США ухвалили важливі рішення про обмін візитами на найвищому рівні. 26 жовтня по 3 листопада 1997 року голова КНР Цзян Цземінь здійснив державний візит до США. Підсумком переговорів стала спільна американсько–китайська

заява (29 жовтня 1997 року). Необхідно відзначити, що головним порядком денним між США та КНР виявлялася спільна зацікавленість у вирішенні низки глобальних проблем, починаючи з підтримки миру та стабільності, і закінчуючи боротьбою з тероризмом. Разом з тим, вони висловили готовність співпрацювати у багатьох сферах двосторонніх відносин – від економіки до розвитку обмінів у військовій галузі. Так, економічна область стала займати ключове місце у американсько–китайських відносинах. А вже 1999 року дві країни підписали угоду про вступ КНР до СОТ [54]. Таким чином, у цей період КНР була головним партнером США у світовій економіці. Так, наприклад, за обсягом товарообігу США та КНР стали найбільшими у світі торговими партнерами. І відтепер розвиток економіки США не є можливим без участі КНР.

Третій етап (після 2010 р.). Даний етап представлений достатньо бурхливими темпами зростання економіки КНР. Варто зазначити, що з кінця 1970–х КНР переорієнтувалася від закритої, центрально–планової системи до економіки, орієнтованої на ринок, яка є однією з найбільших у світі. У 2010 році Китай став найбільшим у світі експортером [18]. За останні роки економіка КНР продемонструвала важливі економічні досягнення світового масштабу. Наприклад, за підсумками 2010 року ВВП КНР становив 5,8 трлн. дол. США. Внаслідок чого, другою найбільшою економікою у світі після США вперше стала КНР, що посіла місце Японії [17]. Варто зазначити, що у грудні 2011 року оборот зовнішньої торгівлі КНР склав 332,9 мільярда доларів, збільшившись на 12,6 % порівняно з 2010 роком [63]. Щодо останніх статистичних даних, то у 2018 році ВВП перевищив 13,28 трлн. дол. США [64]. Варто зазначити, що ВВП КНР сповільнюється впродовж останніх років. Отже, у 2017 році було 6,8%, у 2018 вже 6,6%, а у 2019 6,1%. Причинами уповільнення зростання в 2019 можна назвати торговельну війну США та КНР, заборгованості населення, зниження інвестицій [39]. Найгірші показники зростання ВВП Китай очікувало в наступні роки. До основних причин доєдналася

пандемія COVID19. За 2022 рік ВВП збільшився на 3% в річному обчисленні і склав 17,9 трлн. дол., в 2021 році збільшення склало 2,2% після першого удару COVID в 2020 році, це найгірший показник з 1976 року [32].

Щодо економічного зростання КНР, то це дозволило країні поступово посилювати власний військовий потенціал. Разом з цим, в американсько–китайських відносинах виникли гострі розбіжності торгово–валютного характеру.

Таким чином, КНР перетворюється на досить серйозну глобальну силу, що викликає певне занепокоєння у США, які розглядають зростання КНР як виклик, їхню глобальну перевагу. І з цієї причини, у США починають переважати міркування про те, що КНР вступає в шлях суперництва з США. Таким чином, наведені вище три етапи американсько–китайських відносин дозволяють побудувати таку еволюцію: перший етап – «КНР як прихильник»; другий етап – «КНР як партнер»; третій – «КНР як суперник».

1.2. Суперечності та потенціал співробітництва в американсько–китайських відносинах

В даний час зберігаються періодичні сплески напруги з низки проблемних питань, незважаючи на прагнення КНР створити з США нову модель взаємовідносин великих держав, покликану забезпечити просування співробітництва та формування стійких механізмів регулювання існуючих розбіжностей.

Наприклад, в Азіатсько–Тихоокеанському регіоні (АТР) інтереси КНР щодо контролю заморською периферією своїх кордонів вступають у дуже серйозну суперечність з інтересами США, які мали домінуючу роль у цьому регіоні.

Слід зазначити, що адміністрація Б. Обама продовжувала реалізацію висунутої у 2010 р. концепції перенесення центру тяжкості своєї глобальної стратегії до АТР. Насамперед це зміцнення союзів з Японією, Південною Кореєю, Австралією, Таїландом та Філіппінами. Особливий упор робився на формування нової «економічної архітектури» АТР [67]. Активізуючи при цьому політико–дипломатичні відносини з країнами регіону, зокрема питання Південно–Китайського моря (ПКМ) та відновлення найбільш активної економічної співпраці з країнами АТР.

КНР з метою забезпечення геополітичних інтересів в АТР посилює свою військову міць, про що свідчить постійно зростаючий бюджет витрат на армію та озброєння, починаючи з 2002 року. Так, наприклад, військові витрати в 2016 році оцінювалися в 215 млрд. дол., що означає їх збільшення на 7,4% порівняно з 2014 і на 132% порівняно з 2006 [10]. В 2019 році КНР підвищити витрати ще на 5, 1% в порівнянні з 2018 роком, що складало 261 млрд. дол., а в 2022 році 292 млрд. дол. Це на 4,2% більше, ніж у 2021 році, і на 63% більше, ніж у 2013 році. Військові витрати Китаю зростають вже 28 років поспіль [47]. Ці дані ясно демонструють, наскільки сильно КНР прагне досягти паритету з США. Крім цього, у 2013 році КНР запустив на воду свій перший модернізований авіаносець Ляонін, щоб вкотре показати, як серйозно вони налаштовані щодо посилення власного стратегічного потенціалу [19].

Разом з тим, щоб не допускати загострення відносин зі США, КНР підтримує діалог щодо ситуації в АТР, і водночас робить різні зусилля щодо зміцнення відносин із країнами регіону, а також послаблення напруженості із союзниками та партнерами США у Східній Азії. Наприклад, у ході візиту Б. Обама до КНР у 2014 році було досягнуто домовленості про створення «Механізму взаємного інформування про важливі військові дії» та «Правил безпечної поведінки при спільному знаходженні на морі та в повітрі» [26, с.29].

Також, на саміті АТЕС 10–11 листопада 2014 року, КНР досягла певного послаблення напруженості у відносинах з Японією та відновила діалог з Ханоем. У відповідь на проведення першої зустрічі міністрів оборони США–АСЕАН–КНР було висунуто ініціативу розвитку діалогу з питань безпеки у форматі КНР–АСЕАН. Що стосується реакцією у відповідь на плани створення Транстихоокеанського партнерства (ТТП), то на вимогу КНР було прийнято рішення перейти до обговорення питань створення Зони вільної торгівлі в АТР.

Внаслідок чого США вживають заходів щодо коригування своєї військової стратегії щодо КНР. Так, у 2012 році було оголошено «поворот до Азії», який передбачав намір США залучити на свій бік якнайбільше союзників з метою створення в АТР нового регіонального балансу на основі стратегічного стримування КНР. Внаслідок чого США почали проводити військові навчання у прилеглих до КНР морях і відкрили військові бази в Японії, Південній Кореї, Сінгапурі та Філіппінах. Тим самим, створюючи у цьому регіоні свого роду ракетний щит.

В основному ці суперечки та розбіжності стали причиною зростаючих стратегічних протиріч в американсько–китайських відносинах, зумовлених, з одного боку, фундаментальною тенденцією підйому КНР, а з іншого боку, прагненням США гарантувати свої стратегічні інтереси в АТР на глобальному рівні за допомогою проведення курсу стримування та співпраці одночасно.

Якщо говорити про регіони, де є геополітичні інтереси двох країн, то сюди слід зарахувати і Центральну Азію, де одним із ключових аспектів є багата ресурсна база, що визначає зацікавленість акторів. За підтвердженими даними, загальний обсяг запасів нафти в країнах Центральної Азії досягає 15–31 млрд. барелів, а загальний обсяг запасів природного газу 230–360 трлн кубічних метрів, що становить 7,2% світових ресурсів та 7% ресурсів газу [26 с.36–45, 56]. Політику КНР щодо ЦА необхідно розглядати в контексті нової стратегії, яка націлена на

закріплення як головного гравця з метою формування нової світової архітектури безпеки, боротьби з тероризмом, а також перетворення ЦА на одне з основних джерел імпорту енергії.

Але для того, щоб забезпечувати вищезазначені стратегічні інтереси в Центральній Азії, КНР слід враховувати геополітичні цілі США в даному регіоні, включаючи боротьбу з міжнародним тероризмом, контроль над енергоресурсами каспійського басейну і недопущення створення антиамериканських союзів.

В КНР вважають, що поява США в ЦА в тилу КНР є загрозою для її національної безпеки. І таким чином стають більш уразливими стратегічно важливі об'єкти на північному заході КНР, які пов'язані з виробництвом та випробуваннями ракетно-ядерної зброї. З'являються і нові можливості втручання ззовні у міжетнічні відносини у північно-західному регіоні.

Необхідно додати, що в даний час роль і місце ЦА неможливо розглядати поза контекстом геополітичної конкуренції, що набирає обертів, яка проявляється в ініціюванні могутніми державами різних інтеграційних проектів. Виходячи з цього, реалії світової політичної кон'юнктури, що характеризуються прискореним економічним зростанням КНР, визначають ймовірність ескалації напруги між США та КНР.

Головною рисою XXI століття будуть відносини між американською наддержавою і КНР, що знаходиться на підйомі. Нова холодна війна створить загрозу світовому порядку, а взаємовигідна співпраця може принести процвітання всім. Другий сценарій є найімовірнішим. Адже географія, економіка, енергоресурси США та КНР – все це ставить в один ряд їхні «засадничі інтереси».

Коли ми говоримо про географію, слід зазначити, що США знаходяться на найбагатшому континенті в галузі ресурсів і капіталу. Американський Середній Захід – це цінні орні землі, що розрізаються найбільшими у світі судноплавними річками, що дозволяє здійснювати експорт продовольства та іншої продукції за низькими цінами. Або така

прилегла країна, як Канада з давніх–давен перебуває в добросусідських відносинах, або інші країни, що не мають можливостей для створення загрози США без зовнішньої допомоги, маються на увазі країни Центральної Америки. Настільки сприятливе оточення дозволяє США зосередитись на проектуванні сили і панувати на світових морських торгових комунікаціях. Враховуючи той факт, що КНР знаходиться за океаном, де панують військово–морські сили США, ці країни не становлять безпосередньої загрози одна одній. Однак КНР – це густонаселена країна з досить великою територією. Історично ця країна звернена всередину і лише зрідка намагається створювати свою військово–морську присутність в океані.

Материкова частина КНР межує з Росією на півночі, з Японією на сході, з різними неспокійними державами на заході і з Таїландом, Індією та В'єтнамом на півдні, що посилюються.

Таким чином, КНР не може ставити проти себе США, адже у разі конфлікту з РФ чи Індією, КНР знадобиться підтримка США або нейтралітет. Якщо КНР буде проти інтересів США, то вона стане вразливою для агресії сусідніх країн і тим самим позбудеться могутнього союзника. Виходячи з цього, жоден уряд КНР не виявить такого роду стратегічної недалекоглядності з метою ведення кількох паралельних війн високої інтенсивності.

Також, економіці США і КНР призначено посилення взаємозалежності, а інтеграція економіки, своєю чергою є результатом геостратегічних альянсів. Відомо, що у США домінує принцип вільної конкуренції, що тягне за собою циклічний розвиток економіки, включаючи підйоми і спади, які реагують гостріше ніж у планових системах. Коли постатейний розподіл у бюджеті диктує вільний ринок, на піку циклу зростання ресурси найчастіше виділяються на недоцільні проекти. А коли настає спад, компанії або зменшуються у розмірах з метою економії, або взагалі виходять зі справи, що веде до короточасних стрибків безробіття.

США, в свою чергу, доводиться терпимо ставитися до коливань, оскільки вони вже давно для себе вирішили змінити економічну стабільність на найвищі темпи довгострокового зростання. Треба відзначити, що у минулому столітті ця стратегія була достатньо успішною за рахунок сукупності зростання з іншими перевагами, які зберігають статус наддержави. США використовують свої переваги для підтримки глобального «торгівельного порядку» за допомогою таких організацій як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Світова організація торгівлі. Внаслідок цього забезпечується економічне зростання всього світу.

Якщо порівнювати економіку КНР з США, то в економіці КНР панує «Державний капіталізм» особливого вигляду, який відрізняється від європейської моделі. Економіка КНР ґрунтується на експорті готової продукції до США, що веде до ще більшої економічної інтеграції США та КНР. Період бурхливого економічного зростання, що тривав у КНР близько двадцяти років, скоро закінчиться.

Але оскільки КНР не вдалося досягти особливих успіхів у переході до економіки з більшою часткою внутрішнього споживання, вона не створила того, що її численне населення вважає справедливим розподілом ресурсів і пільг. Таким чином, даний дисбаланс і викликає внутрішню напруженість. Стримуючі зростання фактори, які загрожують економіці КНР, створюватимуть нові проблеми, оскільки в розпорядженні у Пекіна залишається все менше ресурсів.

Економічно США сильніші у таких галузях як освіта, технології, високоточне промислове виробництво, виробництво харчових продуктів. А КНР, у свою чергу, у сфері важкої промисловості, легкої промисловості та дешевої робочої сили.

Зрештою, США та КНР необхідно зближуватися в контексті геополітики внаслідок енергетичних інтересів, що перетинаються. Адже зовнішня політика КНР наголошується на спробах отримання нових

енергоресурсів, переважно нафти. У наступні десятиліття КНР буде прагнути до більшої самодостатності, розширюючи потенціал гідроенергетики та вугільних електростанцій.

Щодо становища США в галузі енергоресурсів, то воно набагато краще, ніж у КНР. Оскільки нафта не є відновлюваним джерелом, і тим самим, країни ОПЕК з найменшою ймовірністю зможуть задовольнити потреби КНР, що зростають. А в США тим часом знаходяться найбільші у світі неосвоєні запаси нафти в геологічній формації Грін–Рівер [70]. У Грін–Рівері знаходиться до трьох трильйонів барелів сланцевої нафти, половина з яких є видобутою. Порівняно з іншими розвіданими родовищами, тут нафти може бути більше.

З огляду на зростання потреб, КНР стала головним імпортером цієї нафти [34]. Жодне інше джерело нафтових поставок не зможе повністю задовольнити потреби КНР. У Східній Європі та в Росії запасів сланцевої нафти менше, ніж запаси США. Якщо США інвестують хоча б невелику частину свого набутого багатства від енергоресурсів у військово–морські сили з метою їхнього розвитку та забезпечення безпеки тихоокеанського морського шляху в КНР, економічна інтеграція двох країн стане практично незворотною. Можливості США щодо контролю за майбутніми ринками природного газу так само суттєві, як і контроль над нафтовими ринками. Адже США займаються видобутком природного газу у величезних кількостях, і тим самим створюють потужності для його експорту не лише на світових ринках, а й у КНР.

Імпорт нафти за підсумками 2018 року було збільшено на 10,1% і досягло 460 млн. тонн, а за підсумками 2022 року досягло 508,28 млн.тонн[20]. КНР планує збільшити свої ресурси за рахунок отримання нових морських родовищ та резервів за кордоном [2]. Оскільки 60%–70% нафтового імпорту йде до КНР з Африки та Близького Сходу, єдиний недорогий спосіб її перевезення – морем. З цієї причини КНР починає ставати вразливим у разі виникнення економічної війни з Індією, яка може

позбавити істотної частини поставок. Не виключено, що ця проблема створюватиме гостру конкуренцію Індії. Щодо інших джерел, то їх не так багато. Наприклад, вугілля яке є небезпекою як здоров'ю людей, так й навколишнього середовища. Відновлювана енергія дуже дорога, гідроенергетика породжує нестабільність у сільських районах, а упередження суспільства заважає використати атомну енергію. Але необхідно зазначити, що Піднебесна має надзвичайно великий потенціал у розвитку альтернативної енергетики. Про це свідчать оцінки міжнародної консалтингової компанії EY, які опубліковано у звіті Renewable Energy Country Attractiveness Index 2019. За рівнем привабливості в галузі відновлювальних джерел енергії лідерство закріпилося за Китаєм, який зумів випередити Індію, США та Німеччину. Ключовою передумовою цього стала комплексна енергетична політика. Одним із перших важливих кроків у розвитку альтернативної енергетики був 10-й П'ятирічний план енергозбереження та комплексного використання ресурсів, затверджений у 2000 році. Така тенденція зберігається й у наступних Планах соціально-економічного розвитку КНР [9].

З технічних причин неосвоєні запаси бітумінозних сланців у КНР розробляти дуже дорого. Американський бум у галузі видобутку сланцевого газу не зможе повною мірою виручити КНР, проте частково вирішити його проблеми він може [21].

З огляду на внутрішньополітичні проблеми, стурбованість щодо екології, зростання попиту на скраплений природний газ свідчить про те, що в майбутньому зовнішню політику КНР з більшою ймовірністю буде акцентовано на забезпеченні нових нафтових поставок, включаючи захист нинішніх маршрутів доставки в Індійському океані. Щодо Південно-Китайського моря, то воно відіграє значну роль для КНР, оскільки більшість імпортової нафти з Африки йде саме через море, де також є власні невеликі запаси нафти, розташовані поруч із КНР. Оскільки КНР не має достатньої кількості військово-морських сил, це є гарантією того, що

вона й надалі залежатиме від ВМС США, які стоять на захисті нафтової торгівлі. Суперечка навколо островів Сенкаку/ Дяоюйдао не змінить цього стану речей [28].

Таким чином, КНР та США сподіваються на взаємовигідні домовленості, які відповідатимуть їхнім цілям у сфері безпеки та розвитку. Географічні, економічні та енергетичні міркування є гарантією того, що в цьому столітті дві країни ставатимуть все більш взаємозалежними.

В результаті, варто сказати, що в існуючому між КНР і США геополітичному суперництві по ключових регіонах світу спостерігаються позиції КНР, що посилюються. Але, як показує практика, за наявності зіткнення інтересів двох країн у тому чи іншому регіоні світу, КНР схильний до поступок, аніж до ескалації ситуації. Це все пояснюється небажанням КНР йти на пряму конфронтацію з США, які мають вагомий військово–технічний та політичний потенціал на світовій арені.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИКА США ЩОДО КИТАЮ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ Б.ОБАМИ, Д.ТРАМПА, Д.БАЙДЕНА

2.1. Глобальні економічні протиріччя між США та КНР

Відомо, що розвиток міжнародної торгівлі докорінно визначається цілями зовнішньоекономічної політики провідних країн–експортерів та практикою їх реалізації. В основі цієї політики знаходяться теоретичні погляди правлячих кіл цих держав та відносини, що складаються між торгово–промисловими колами на основі компромісів та протиріч, значимість їх політичних та економічних позицій у країні. Водночас, охолодження торговельно–економічних відносин між будь–якими партнерами на світовій арені об'єктивно сприяє зближенню конфліктуючих держав з іншими, веде до формування та посилення торгових блоків.

Після того, як Дональд Трамп став президентом, виникло багато питань про його майбутню торговельну політику. Слід зазначити, що у жовтні 2016 року він створив стоденну програму дій, в якій було виділено 7 цілей та 28 обіцянок [71]. Найважливішими з них є вихід із Транстихоокеанського партнерства (ТТП), тоді як Барак Обама покладав великі надії на останню сесію конгресу, де ще залишався шанс на успіх щодо ТТП. Спочатку причиною виходу можна назвати у відповідь зростаючу роль КНР в АТР. Що стосується другої мети, оголошена Д.Трампом – це перегляд положень Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA) [51]. В результаті чого в жовтні 2018 року між Мексикою, США та Канадою було досягнуто тристоронньої домовленості про модернізацію NAFTA і на зміну йому прийшла «Угода Сполучені Штати–Мексика–Канада (ЮСМКА), яка прокладатиме магістральні напрями розвитку інтеграційних процесів у Північній Америці [53]. Крім цього, варто відзначити розв'язання торговельного конфлікту між двома

найбільшими світовими експортерами. Вона була названа Д. Трампом як вжиття заходів щодо «несумлінного субсидування» та «незаконного використання інтелектуальної власності американських компаній» у Китаї[51]. Відомо, що США не визнають КНР як країну з ринковою економікою, незважаючи на те, що КНР приєдналася до СОТ ще 2001 року. Суть невизнання економіки ринковою будь-якої країни проста: справа в тому, що держави-партнери такої країни можуть виставляти для товарів цієї країни дуже високі загороджувальні мита, що фактично позбавляє сенсу експортувати ці товари [51]. КНР у свою чергу намагається переконати США, що вона з ринковою економікою, але США твердо вірять, що в економіці КНР бере активну участь держава, а підприємці є лише службовцями державних підприємств.

Далі США звинуватили КНР щодо не узгодженої зі США девальвації китайської національної валюти з метою стимулювання експорту. Такі звинувачення згідно з правилами СОТ діяли до листопада 2016 року. Однак у грудні 2017 р. США знову відмовилися від визнання КНР країною з ринковою економікою [43]. Тим самим, адміністрація США вирішила, що рішення СОТ не є для них указом і вони самі мають право приймати мита проти експорту КНР в односторонньому порядку. Також важливу роль у відносинах між двома країнами відіграло звинувачення КНР у недобросовісному субсидуванні експорту. Відомо, що адміністрація Обама вже звинувачувала Китай раніше у використанні надання субсидій експортерам продукції сільського господарства і вживала деяких заходів у відповідь, але Трамп охарактеризував їх як «занадто м'які» [51].

Слід зазначити, що Б. Обама під час свого президентства дотримувався більш послідовної стратегії, а саме підвищення конкурентоспроможності США на азіатсько-тихоокеанському ринку за допомогою ТТП, що у свою чергу виключало КНР.

Для підтримки своїх звинувачень та вжиття більш жорстких заходів адміністрація Д. Трампа використала Звіт американської Комісії з

інтелектуальної власності, в якій говорилося, що «щороку китайські компанії незаконно використовують інтелектуальну власність американських компаній на загальну суму 200 млрд. дол.» [51]. Д.Трамп неодноразово заявляв, що має намір використати всі законні повноваження президента з метою усунення цієї проблеми за допомогою тарифів та податків. Така заява очевидно демонструє, що США вирішили оголосити КНР торговельну війну. Обґрунтовуючи свої дії, Д.Трамп робить відсилання, зокрема, до розділу 301 Закону про торгівлю 1974 року, згідно з яким президент США має повноваження «вжити всіх необхідних заходів, у тому числі заходів у відповідь, щоб нівелювати наслідки будь-яких дій, політики іноземного уряду, який порушує міжнародну торгову угоду, або має дискримінаційний характер, або обмежує торгівлю США» [51]. Відомо, що СОТ вже критикувала цю норму, але заходів вжито так і не було.

Варто також зазначити, що частка США та Китаю у світовому ВВП становить 39,82% (стан на 2018 рік) та 42,6% (станом на 2022 рік), тоді як частка всього Європейського союзу становить 22% та 14,08% відповідно[30, 37]. Виходячи з цього, варто сказати, що торговельна війна між двома країнами за великим рахунком стосується всієї міжнародної торгівлі.

Якщо говорити про причини торгової війни, то реакція США була очікуваною, оскільки КНР встановлювала досить довгий час високі мита на імпорт товарів із США. Наприклад, ввезення китайських автомобілів на ринок США обкладалося митом у 2,5%, тоді як американські автомобілі на ринку КНР обкладалися 25% митом. Окрім високих мит на американські товари, спостерігалось і негативне торгове сальдо з КНР, яке склало 335,4 млрд. доларів у 2018 році [30], а торік товарообіг між Китаєм та США досяг рекордного рівня, незважаючи на те, що дипломатичні відносини все ще продовжують погіршуватись. Так імпорт та експорт між двома країнами склали 690,6 мільярда доларів [3].

Саме початок 2018 року варто ознаменувати проведенням активної економічної політики щодо збільшення торгових мит щодо КНР. А у квітні того ж року вже був випущений список, що складається з 1300 товарів, мита яких збільшилися на 25%, у відповідь на це КНР вирішила встановити мита у розмірі 15% на 120 різних товарів [30]. Крім цього, було введено мито в 25% на м'ясо–молочну продукцію та алюмінієвий брухт. У тому ж місяці, в результаті розслідування з крадіжки інтелектуальної власності було виявлено, що КНР займається продажем тих самих товарів різним покупцям ще й за різними цінами, що у свою чергу завдає шкоди економіці США. Внаслідок чого у червні США ввели 25% мито на товари з КНР. Це торкнулося приблизно десятої частини китайського імпорту в Америку – на 50 мільярдів доларів. Це включало товари, пов'язані зі стратегічним планом «Зроблено в Китаї–2025», спрямованим на домінування в високотехнологічних галузях, що ростуть, які будуть двигуном майбутнього економічного зростання для Китаю, але зашкодять економічному зростанню в США та багатьох інших країн [38]. Список охопив 1102 найменування товарів з КНР. КНР на це відповіла дзеркально. Необхідно відзначити, що США порахували це недостатньо і в серпні 2018 року ввели чергові торгові мита в 25% на імпорт товарів з КНР на суму 16 млрд. доларів, на що КНР відповіла тим же [30]. Але, крім цього, КНР вирішила направити скаргу до СОТ, і тим самим гарантувати захист принципів вільної торгівлі. У результаті слід зазначити, що взаємні підвищення імпортних тарифів лише обмежують розвиток взаємної торгівлі. Прем'єр–міністр Китаю Лі Кецянь заявив, що «ніхто не виграє від торгової війни: це не принесе користі, але завадить процесу двосторонньої торгівлі» [11]. Але й у вересні 2018 року США ввели мита у розмірі 10% на товари, що ввозяться з Пекіна, сума яких склала в 200 млрд. доларів, потім і пішла реакція у відповідь КНР, яка ввела мита від 5 до 10% на товари, сума яких була оцінена в 60 млрд. доларів [13]. Однак після того, як обидві країни обклали товари один одного митами, вони уклали 90–денне

перемир'я під час головного підсумку саміту G 20, що пройшов у Буенос-Айресі. Згідно з цією угодою США, не стали 1 січня збільшувати тарифи з 10% до 25% на суму, яка перевищувала б 200 млрд. доларів. А КНР, зі свого боку, пообіцяв різко збільшити закупівлю продукції американських фермерів та промислових товарів для зменшення дисбалансу у торгівлі[27]. Слід зазначити, що у лютому 2019 року відбувся сьомий раунд американсько-китайських угод з торгівлі у вигляді дискусій. Неодмінно між країнами залишаються розбіжності з питань торгівлі, але Трамп заявив, що переговори можна вважати «продуктивними». 1 березня 2019 року завершилося 90-денне «перемир'я», і США заявили, що запровадять штрафні мита у разі не досягнення угоди.

Якщо порівнювати американсько-китайські відносини в період президентства Б. Обами, слід зазначити, що його політика поєднувала принципи «залучення» і «обмеження», а ставлення до КНР ставилося як до відповідальної держави на світовій арені. Однак результатів вона не принесла, які були на неї покладені. Політика Б. Обами помітно змінилася під час другого терміну президентства. Сюди належить ідея створення «G2» [48]. Необхідно відзначити також візит Ху Цзіньтау до США, внаслідок чого було підписано низку угод, зокрема про збільшення обсягу американського експорту до КНР на 45 млрд. доларів [14]. По праву, цей візит у 2011 році можна вважати одним із найважливіших за останні 30 років. Важливу роль відіграв «Розворот в Азію», який включав ряд економічних і політичних заходів зі зближення двох країн. Але в результаті КНР порушувала норми міжнародного права і США були змушені погіршити відносини з КНР з метою вироблення прийнятних норм поведінки. Також Барак Обама намагався співпрацювати з КНР за такими глобальними ініціативами, як Паризька угода з клімату та ядерна угода з Іраном, тим самим спонукаючи КНР поводитися найбільш відповідально на світовій арені [4]. А Д.Трамп, навпаки, вийшов із цих домовленостей.

Підсумовуючи, слід сказати, що Д.Трамп був стурбований зростанням економіки КНР, яка обжене США. Тим самим він посилався на несправедливість торговельної політики КНР. Більше того, КНР довгі роки отримувала велику вигоду у торгівлі з США та Д.Трамп мав намір це зупинити. Крім того, адміністрація Трампа заявляла, що КНР витісняє американські фірми зі свого ринку. Внаслідок чого Д.Трамп оголосив торговельну війну КНР за допомогою мита на китайський імпорт, а КНР відповіла аналогічними санкціями. Розв'язана торговельна війна вже підірвала зростання китайської економіки та нашкодила американським компаніям. До того ж, це не тільки стримує зростання світової економіки, але наражає на ризик СОТ. З метою поліпшення торговельних відносин проходять раунди американсько–китайських відносин. За підсумками сьомого раунду, що відбувся із 21–24 лютого 2019 року у Вашингтоні Д.Трамп відклав заплановане на 1 березня підвищення мит на товари з КНР, відзначаючи при цьому прогрес на переговорах. Сторони також домовилися про підписання угоди про припинення торгової війни, яка так і не відбулася наприкінці квітня та була відкладена на 8 травня 2019 року. Однак 8 травня так і не було підписано торговельну угоду. Тим самим США і КНР почали загрожувати один одному підвищенням тарифів через зірвану торгову угоду. Але США вже підняли до 25% тарифи на товари з КНР на суму \$200 млрд., і така ж доля спіткала і на інші вироби ще на \$325 млрд. КНР у свою чергу з 1 червня ввели 25% мита на американські товари на загальну суму \$60 млрд. [49].

Сьогоднішньому лідеру США завжди був цікавий Китай. 2000 року Байден підтримував вступ Пекіна до СОТ, сприяючи становленню Китаю як «світової фабрики». Влітку 2011 року, вже будучи віце–президентом часів Обами, Джо Байден приїхав на шість днів до Китаю, щоб провести час і налагодити стосунки з тодішнім віце–президентом КНР Сі Цзіньпінем. Після приїзду до Ченду, столиці провінції Сичуань, Байден у

місцевому університеті сказав: «Зростання Китаю буде на користь світового розвитку» [12].

Вочевидь, що Байден підтримував як економічний раціональний підхід США щодо Китаю, і у цілому стратегічне бачення Обама – «ребалансування».

Однак апгрейд двосторонніх зв'язків (створення великої двійки – G2) не відбувся через власну стратегію Китаю, який одночасно з політикою відновлення відносин із Вашингтоном проводив стратегію нарощування регіонального впливу. Також тут варто зазначити, що вже 2013 року Пекін насторожено ставився до того самого «ребалансування» США. Тому в листопаді 2013 року Китай запровадив ідентифікаційну зону протиповітряної оборони у Східно-Китайському морі, яка торкається спірних островів Дяою, на які претендує Японія.

Це явно не сподобалося Білому дому, і після зустрічі Байдена з президентом Сі наприкінці 2013 року вираз «нова модель відносин великих держав» взагалі вибув із дискурсу.

Тим часом слід розуміти, що для Байдена Китай був пріоритетним, і він був готовий до економічного співробітництва та адекватної конкуренції між двома країнами, але залишався вірним та конкретним щодо американської стратегії в АТР. Потім була перемога Трампа на виборах...

45-й президент США прийняв нелегку спадщину американсько-китайських відносин від Обама. З одного боку, Вашингтон проводив явно стримуючу, зокрема оборонну, політику щодо Пекіна, а, з іншого, – сама китайська влада стала прагнути домінування: запустив ініціативу «Один Пояс Один Шлях», почали докладати зусиль, щоб вирватися в економічні лідери, обігнати США до 2035 року.

Сьогодні ми бачимо більше організаційну та послідовну політику США. Байден прагне оновити відносини з Китаєм, при цьому не змінивши їх структуру (стратегію США щодо КНР).

Тим часом не слід чекати послаблень від Байдена щодо Китаю – наприклад, скасування тарифів на китайський імпорт: глава Білого дому є послідовником американської стратегії збереження гегемонії, зокрема і в АТР. Саме тому було прийнято рішення про створення першого флоту ВМС США, який базуватиметься в Сінгапурі, а Джо Байден наголосив – США важливо відновити та зміцнити зв'язки з союзниками та підтримати їх, особливо азійських, співробітництво з якими може дозволити Вашингтону впливати на Китай [12].

Очевидно, що Байден не змінить глобального курсу, взятого Трампом щодо Китаю, і не захоче скасовувати цієї політики. Інакше у США подібне буде сприйнято вкрай негативно, оскільки зростання КНР сприймається політичним істеблішментом США як питання національної безпеки. І Джо Байден уже зазначив у інтерв'ю: «Ми не шукаємо війну, але ми маємо бути твердими щодо Китаю».

Більшість заходів, що були введені при Трампі, все ще діють через два з половиною роки після того, як Джо Байден вступив на посаду. Водночас, Сполучені Штати посилюють контроль над експортом технологій до Китаю.

На саміті «великої двадцятки» 16 листопада 2022 року, який пройшов на індонезійському острові Балі, відбулася перша особиста зустріч президента США Джо Байдена та голови КНР Сі Цзіньпіна як двох лідерів найбільших економік світу. Діалог Вашингтона та Пекіна, як і раніше, обтяжений протиріччями з торгівлі та тайванським питанням, а також різним ставленням до війни між Росією та Україною.

За час президентства Байдена лідери двох держав бачилися тільки відео або телефонували телефоном – лише п'ять разів. За цей час у відносинах США та Китаю накопичилося ще більше питань. Крім «торгової війни», оголошеної Китаю Трампом, адміністрація Байдена запровадила додаткові обмеження на високотехнологічну продукцію з Китаю. На додачу до 50 компаній, які потрапили під санкції ще за Трампа

в червні 2021 року, у вересні 2022 року були введені обмеження проти Nvidia та інших компаній, що ускладнило їхню роботу з Китаєм.

Крім торгових питань, команда Байдена продовжує чинити тиск щодо дотримання прав людини. Крім того, Вашингтон мало не перетнув «червоні лінії» Китаю – загостривши тайванське питання візитом на острів спікера Палати представників Ненсі Пелосі у серпні 2022 року. У відповідь у рамках масштабних навчань китайська авіація перетнула інші лінії – серединні в Тайванській протоці.

Згідно з повідомленням із сайту президента США, Байден пояснив, що Вашингтон продовжить активно конкурувати з Пекіном, але при цьому не можна допускати переходу такого суперництва у відкритий конфлікт. «США та Китай мають відповідально керувати конкуренцією та підтримувати відкриті канали комунікації», – йдеться у заяві. Було ухвалено рішення розробити принципи конкуренції, щоб вона не переросла у повноцінний конфлікт.

При цьому сторони мають разом працювати над глобальними питаннями: загрозою довкіллю, підтримкою глобальної макроекономічної стабільності, безпеки в галузі охорони здоров'я та глобальної продовольчої безпеки. Байден та Сі домовилися доручити своїм чиновникам підтримувати спілкування з цих питань.

Щодо питання про права людини в Китаї, Байден лише висловив стурбованість «щодо практик КНР у Сіньцзяні, Тибеті та Гонконгу, а також щодо прав людини загалом».

США виступили проти односторонньої зміни статус–кво будь–якої зі сторін у тайванському питанні. Це передбачає можливість формальної згоди зміни статус–кво за наявності згоди з обох боків Тайванської протоки. Іншими словами, США як висловилися проти силового вирішення питання та підвищення напруженості з боку Пекіна, так і не підтримали проголошення незалежності тайванською адміністрацією.

США продовжують дотримуватись «політики єдиного Китаю», запевнили у Вашингтоні. Пізніше Байден уточнив, що не вважає за можливе «якусь неминучу спробу вторгнення на Тайвань» з боку Китаю. За підсумками зустрічі Байден і Сі домовилися, що найближчим часом до Китаю попрямує держсекретар США Ентоні Блінкен для продовження обговорення порушених питань, але цю зустріч поки що відкладено [12].

Отже, торговельний конфлікт між США та Китаєм знаходиться на стадії примирення, незважаючи на всі непорозуміння, дві могутні держави намагаються знайти компроміс, що є позитивним для всього світу, адже «trade war» сьогодні є негативним чинником для глобальної економіки. Проте через конкурентність обох країн у торговельній та економічній сфері можуть з'явитися нові конфлікти, яких не уникнути.

2.2. Американсько–китайські відносини у зоні АТР

На сьогоднішній день Азіатсько–Тихоокеанський регіон (АТР) зазнає значних змін. Це можна охарактеризувати стрімким економічним зростанням ряду держав та інтеграційні процеси в економіці через угоди про вільну торгівлю та створення регіональних торгово–економічних блоків. Також цей регіон є однією з найважливіших економічних зон у світі, до якої входять три великі світові економіки США, КНР та Японія. Одночасно з процесами, що відбуваються, спостерігається наступне: загострення територіальних суперечок як на морі, так і на суші, гонка озброєнь і милітаризація регіону. Однак одним з головних факторів, який у свою чергу впливає на зміни, що відбуваються, виявилось посилення національної могутності КНР та її зацікавленість у розширенні присутності у своєму ближньому оточенні. Відомо, що економічний та зовнішньополітичний потенціал, якого було досягнуто в ході курсу Ден Сяопіна, що дав КНР можливість розпочати процес розвитку, а також модернізацію військової інфраструктури. Згодом КНР почала

закуповувати, а згодом самостійно виробляти практично всі види сучасного озброєння, включаючи балістичні та крилаті ракети, підводні човни, винищувачі 4-го, а потім 5-го покоління бомбардувальники, системи ППО, супутнього та радіолокаційного зв'язку [42].

Разом з тим, відносини між США та КНР як найвпливовіші актори у світі, включаючи військову сферу впливають на світовий порядок. В результаті чого з'явилися терміни «Chimerica» і «G2» [42]. Якщо говорити про протистояння, то однією із ключових зон є Південно-Китайське море. Претензії КНР на низку острівних територій у Південно-Китайському та Східно-Китайському морях висунулися на передню конфліктну лінію у взаєминах КНР та США. Слід зазначити, що КНР стала активно діяти в регіоні з 2013 року, причиною можна назвати прихід нової керівної команди та ротацією найвищої військової командної ланки. У Південно-Китайському морі КНР, як відомо, претендує на суверенітет островів та надводних формувань і ці території Пекін сумарно маркує так званою «лінією дев'яти пунктирів» [50]. Ця лінія позначена територіальними претензіями КНР, що охоплюють до 90% акваторії Південно-Китайського моря і тим самим вони накладаються на територіальні води таких країн, як В'єтнаму, Малайзії, Брунеї та Філіппін. Починаючи з середини 2014 р. засоби космічної розвідки США стали фіксувати роботи зі штучного наміву територій, з метою перетворення їх на обладнані пункти передового базування імовірно для китайських ВПС. У 2016 році поблизу островів Спратлі в Південно-Китайському морі було створено злітну смугу, яка може приймати військові літаки. У відповідь на ці дії США багаторазово показували проходження бойових кораблів у тих зонах, які КНР вважає своїми. Того ж року територіальний конфлікт вийшов на новий рівень. Оскільки Арбітражний суд Гааги ухвалив рішення за позовом Філіппін до Китаю, в якому визнав усі територіальні претензії в Південно-Китайському морі незаконними, і закликав Китай забезпечити свободу мореплавання у цих акваторіях відповідно до схваленої ООН

Конвенції про свободу мореплавання. (United Nations Convention on the Law of the Sea–UNCLOS). Офіційні особи КНР заявили, що мета даного рішення суду полягає в тому, щоб «принизити Китай дипломатично», підірвати його імідж, дати легальні підстави США для тиску на Китай [50].

Якщо говорити про позицію США, то варто зазначити, що вони не беруть бік жодного з учасників конфлікту, наполягаючи при цьому вирішувати всі суперечки, що виникають, відповідно до міжнародного права і гарантуючи вільне мореплавання в міжнародних водах. Особливістю є те, що КНР наполегливо вимагає повідомляти щодо розвідувальної діяльності в акваторіях у межах своєї економічної зони, тоді як США посилаючись на міжнародне право відмовляються це робити. Такі розбіжності є хорошим приводом для інцидентів у повітряному просторі. Прикладом є інцидент 2001 року, який закінчився загибеллю китайського пілота, що згодом призвело до зовнішньополітичної кризи між двома державами [50]. Слід зазначити, що таке відбувається часто і це викликає напруженість в американсько–китайських відносинах.

Щодо реальної політичної позиції США, то вони опосередковано підтримують Японію, Філіппіни, В'єтнам, яких по праву називають союзниками. Для Філіппін та Японії це означає, підтвердження своїх гарантій безпеки, включаючи пряму військову підтримку з боку США на випадок, якщо буде ескалація військового протистояння з КНР до настання військового конфлікту.

США також багаторазово заявляли, що острови Сенкаку контролюються Японією, оскільки вони є територією, яка підпадає під дію статті 5 Договору та взаємної безпеки між США та Японією. У цій статті, крім іншого, говориться що «збройна атака проти будь–якої зі сторін на території, що знаходиться під керуванням Японії розглядається як небезпека для власного миру та спокою внаслідок чого сторони зобов'язуються діяти для відображення загальної загрози у відповідності

до своїх конституційних правил та процедур” [50]. Такі самі зобов'язання США мають з Філіппінами.

Колишній міністр оборони США Джеймс Меттіс виступив проти стратегії Китаю щодо «заякування та примусу» в Південно–Китайському морі, включаючи розгортання протикорабельних ракет, ракет класу «земля–повітря» та станцій активного радіоелектронного придушення [46].

Втім можна додати, що ні адміністрація колишнього президента Барака Обами, ні адміністрації Дональда Трампа не вдалося чинити опору експансіонізму КНР у Південно–Китайському морі, який тільки прискорився після 2016 року після рішення міжнародного арбітражного суду. Відомо, що США відповіли на це у вигляді дій символічного характеру. Наприклад, можна навести 2018 рік, коли США не запрошували ВМС Китаю взяти участь у військово–морських навчаннях RIMRAC. Цей крок мав стати свідченням того, що США нарешті можуть прийняти жорсткіший підхід щодо дій КНР у Південно–Китайському морі. Але, за словами колишнього міністра оборони, це лише початкова відповідь на процес мілітаризації.

Крім цього, США почали проводити свої операції із забезпечення свободи морської та повітряної навігації частіше за Д. Трампа, ніж при Б. Обамі. Варто зазначити, що ні виключення КНР із навчань RIMRAC, ні операції США з підтримання свободи навігації жодним чином не позначилися на розвитку регіональної динаміки, мілітаризації та китайської політики «заякування» сусідніх країн. Таким чином, КНР здобуває перемогу в Південно–Китайському морі, уникаючи своїх міжнародних витрат. Д. Трамп підтримує цю тенденцію, що виникла при Б. Обамі. Адже в роки президентства Б. Обами КНР вдалося створити сім штучних островів і запустити процес мілітаризації. Спокій Б. Обами у 2012 році на дії КНР з окупування спірної Скарборо–Шол та перекривши доступ для філіппінських рибалок лише надало КНР більше впевненості [46]. А

вже 2013 року КНР приступила до найбільш широкої стратегії створення островів.

Необхідно також згадати й проблему Тайваню в американсько–китайських відносинах, яка залишається ускладнюючим фактором до сьогодні. Згідно з урядом Китаю, Тайвань є невід'ємною частиною Китаю і його возз'єднання з батьківщиною вважається священною місією китайського уряду та народу Китаю, а згідно з урядом США, Тайвань є одним з важливих союзників США в АТР, який допомагає стримувати зростаючий вплив Китаю не тільки в регіоні, але й у світі [36]. Тайвань є невизнаною державою, але незважаючи на це, Тайвань розвиває свої зв'язки в торгівлі та культурному співробітництві. Головним союзником по праву вважатимуться США, вони є гарантом існування КР. Відносини між США та Тайванем обмежені не лише у сфері економіки та гуманітарної допомоги, а й у військовій співпраці. Тайвань є важливим партнером США в Азії, зв'язки з ним давно стали одним із головних подразників у відносинах США та КНР [7]. З 1979 р. у США діє Закон про відносини з Тайванем, санкціонуючи «торговельні, культурні та інші зв'язки» між двома сторонами.

Якщо говорити про відносини між США та Тайванем у період президентства Б. Обами, то необхідно зазначити, що у 2010 р. Державний департамент США заявив про рішення дозволити американським компаніям здійснити постачання на Тайвань озброєнь, зокрема засобів протиповітряної оборони, на загальну суму 100 млн. дол. [7]. А у 2011 продаж включав не лише зброю, а й радари з запчастинами для літаків. Усього за даними на 2016 р. США з 2009 р. продали Тайваню зброї на суму близько 14 млрд. дол., це більше ніж за попередні періоди [57]. Станом на травень 2022 року загальна сума по поставках США зброї Тайваню вже перевищила 70 млрд.дол., чим вкрай стурбовані в Китаї. Офіційний представник МЗС КНР Ван Веньбинь заявив: « Продаж зброї Тайваню зі сторони США невпинно росте як за об'ємом, так і в якісних

характеристиках. Їх загальна вартість вже перевищила 70 млрд.дол., це порушує зобов'язання США про поступове скорочення поставок зброї Тайваню» [45]. Тим самим продаж зброї допомагає гарантувати Тайваню можливість зберегти захист свого повітряного простору, але при цьому не виступаючи в якості засобу нападу і початку бойових дій проти КНР. Така позиція показує бажання США не лише вирішувати свої завдання у відносинах з Тайванем, а й не відмовлятися відкрито від «політики одного Китаю». Із запевнень у прихильності «політики одного Китаю», незважаючи на всі попередні заяви, наприклад, що ця політика має бути предметом переговорів поряд з такими питаннями, як торгівля та інвестиції, розпочав свій термін і Трамп. Але тим не менш, постачання зброї продовжуються, так 29 червня 2017 р. американське Агентство зі співробітництва в галузі оборони та безпеки (DSCA) оголосило, що Держдепартамент схвалив сім контрактів на постачання зброї загальною сумою понад 1,3 млрд. дол.. Тим самим збільшується довіра та здатність Тайваню підтримувати статус-кво миру та стабільності в Тайванській протоці. Варто відзначити, що все ж таки значно повітряні сили Тайваню не збільшуються, але брак поставок в деякій мірі була компенсована іншою дією Д. Трампа. Сюди належить Акт про відрядження на Тайвань (Taiwan Travel Act), який передбачає офіційний обмін візитами між США та Тайванем [7].

Якщо говорити про реакцію з боку КНР, то ця співпраця демонструє постійне роздратування, оскільки постачання зброї відстежується китайськими ЗМІ. Крім цього, КНР протестує з вимушеною посадкою американських винищувачів на острові, погрожуючи при цьому ввести санкції на адресу американських компаній і докладала максимум зусиль для налагодження власних відносин з Тайбеєм. Варто також зазначити, що у Тайвані зближення з КНР викликає тривожні ознаки, тоді як у «трикутнику» США–КР–КНР політика материкового Китаю приносила результати. Наприклад, у США збільшилася кількість прихильників

перегляду Акту про відносини з Тайванем у бік згортання зв'язків. Крім цього, у 2016 р. мала відбутися угода з продажу обладнання для модернізації винищувачів, але вона була скасована та реалізована лише у 2017 р. адміністрацією Д. Трампа [7].

Необхідно також звернути увагу на те, що у грудні 2017 р. різку реакцію КНР викликала телефонна розмова Д. Трампа з лідером Тайваню Цай Інвєнь та низку висловлювань тодішнього американського президента на підтримку розвитку відносин з Тайбеєм [72].

Варто також згадати і китайську ініціативу «Один пояс–один шлях», яку висунув голова КНР Сі Цзіньпін у 2013 році. Цей проект націлений на відтворення транспортного, енергетичного та торговельного коридору між країнами Центральної, Південної Азії та Європи. В даний час більше 80 країн і міжнародних організацій підписали з КНР документи про співробітництво в рамках цієї ініціативи [58]. Так, Д.Трамп назвав “образливою” інтеграційну політику Пекіна “Один пояс–один шлях” [73]. Проте представники США хоч і не на високому рівні, але взяли участь у форумі, який проходив 25–27 квітня 2019 року в Пекіні, незважаючи на те, що раніше США заявляли, що не надсилатимуть делегацію [24]. Під час цього форуму США намагалися відмовити своїх європейських партнерів від приєднання до китайської ініціативи, яка, як вони побоюються, може послабити трансатлантичну єдність і надати КНР доступ до інфраструктурі, яка є важливістю для європейської оборони [23].

Для того, щоб протидіяти ініціативі «Один пояс–один шлях», США представили Індо–Тихоокеанську стратегію, яка була детально та офіційно представлена Алексом Н. Вонгом, заступником помічника Держдепу США, у квітні 2018 року. Ця стратегія є чотиристороннім діалогом з безпеки між США, Японією, Індією та Австралією (QUAD) [52]. Найновішим кроком на цьому шляху стало підписання Д. Трампом Акту про забезпечення азіатських ініціатив (ARIA), що пройшов 19 грудня 2018 року. За цим законом передбачається профінансувати на суму в \$1.5 млрд.

довгострокові багатоцільові стратегічні програми США у «Вільному та відкритому ІТП» і, зокрема, для Східної та Південно–Східної Азії [40]. Іншими словами, США розширюють свої стратегічні інтереси і тим самим активно шукають нові важелі стримування КНР не тільки самостійно, але і в рамках QUAD. Однак КНР ставиться до цього з великою недовірою, тому міністр закордонних справ КНР Ван І сказав, що «Концепти сьогодні зникають так само швидко, як і з'являються». Додаючи при цьому, що політика конфронтації є по суті тупиковою [52].

В результаті варто сказати, що коли справа доходить до обмеження експансії КНР, то всі президенти США, схоже, дотримується такої ж політики, як і їх попередники. Акцентуючи увагу лише на торгівлі, Північній Кореї та Ірані, Д. Трамп лише спостерігає за діями КНР щодо нарощування своїх збройних сил у спірних районах Південно–Китайського моря. Крім того, КНР вже розпочала реалізацію своїх стратегічних кроків в Індійському океані та Східно–Китайському морі, при цьому загрожуючи інтересам більшої кількості країн, від Індії до Японії [46]. І незважаючи на те, що США розірвали дипломатичні відносини з Тайванем у 1979, висловивши при цьому підтримку пекінської концепції “одна країна, дві системи”, США, як і раніше, залишаються його великим другом та єдиним військовим союзником [16]. І будь–який напад на Тайвань з боку КНР буде приводом для занепокоєння з боку США. Крім цього, ще однією проблемою для США є китайська ініціатива «Один пояс–один шлях». У зв'язку з цим США заснували чотиристоронній союз демократій (США, Японія, Індія та Австралія). Таким чином, США зробили ряд неоднозначних дій щодо таких чутливих питань для КНР, як статус Тайваню та Південно–Китайського моря.

Адміністрація Дж. Байдена суттєво уточнила позицію щодо Тайваню. Логіка «стратегічної невизначеності» замінена чіткішими формулюваннями, які передбачають неприпустимість порушення нинішнього статус–кво Тайваню, що має «вирішальне значення» для

регіональної та глобальної безпеки. США заперечують будь-які односторонні зміни статус-кво будь-якою зі сторін і не підтримують незалежність Тайваню (виходячи з прихильності політиці «єдиного Китаю»). Водночас США дотримуватимуться вимог Закону про відносини з Тайванем (1979 р.), які передбачають підтримку самооборони Тайваню та надання відсічі будь-якому застосуванню сили або використанню примусу щодо Тайваню. Такий підхід обумовлює намір забезпечувати військову підтримку, достатню для надання відсічі спробам КНР встановити контроль над Тайванем за допомогою воєнної операції.

2.3. Проблема дотримання прав людини в КНР

Крім політичних та торговельно-економічних протиріч між США та КНР каменем спотикання є і недотримання в КНР прав людини, особливо після розстрілу студентської демонстрації на Тяньаньмень у травні 1989 року [62]. Відомо, що в ході зміцнення взаємозалежності двох держав США почали використовувати важелі тиску за допомогою стримування КНР і недотримання прав людини стало одним з таких важелів.

Після подій на Тяньаньмень та закінчення Холодної війни статус КНР як найбільш сприятливий нації став процедурою осуду слабого дотримання прав людини. З метою врегулювання цієї проблеми почали проводитися американсько-китайські діалоги з прав людини, які, у свою чергу, актуальні донині. У період із 1990 по теперішній час було проведено лише 19 сесій діалогу. У 2009 році Барак Обама під час відвідин КНР висловив згоду провести у 2010 році китайсько-американський діалог з прав людини, але продовжував діяти всупереч з китайською стороною у сфері торгівлі, продажу Тайваню зброї США, таємних зустрічей з Далай-Ламою [62]. Усі перелічені розбіжності лише відклали діалог. Однак великих успіхів було досягнуто після 14 сесії, після якої КНР вперше прийняла це питання як найважливіший пункт державних планів «План з

проведення прав людини в життя», «Закон про порядок арбітражного врегулювання трудових спорів» та інші закони та постанови.

У 2009 року КНР взяла участь у Раді з прав людини ООН. Крім цього, КНР щороку випускає «Білу книгу» з прав людини та звинувачують США також у порушенні прав. Так, наприклад, 14 березня 2019 року КНР жорстко відреагувала на випадки США, які приписують владі КНР масові порушення та порадила США вивчити власні «слабкі місця» у питаннях свободи засобів масової інформації, расизму, звинувативши американську сторону в «ідеологічних забобонах» [77].

Окремо варто відзначити проблему Тибету в американсько–китайських відносинах, яка не вщухає вже протягом кількох десятиліть. Відомо, що США постійно заявляють про неодноразові порушення прав людини у Тибеті, а КНР усі звинувачення спростовує. 19 грудня 2018 р. президент США Дональд Трамп підписав закон «Про взаємний доступ до Тибету», який передбачає надання американським громадянам таких самих прав пересуватися територією Тибету, як і громадян КНР [76]. КНР виступила проти такого рішення, стверджуючи, що питання Тибету – це суто внутрішня справа КНР та втручання у внутрішні справи неприпустимі. Необхідно підкреслити, що Тибет був приєднаний до КНР у середині минулого століття і найчастіше порушується питання обмеження прав національних меншин, які проживають у Тибеті та Сіньцзяні. Головним же питанням є політична незалежність Тибету. Крім утиску політичних прав, КНР звинувачується у проведенні кампанії «Жорстокого удару», дискримінації прав тибетців на релігійне життя, роботу, насильницьке їх переселення та виселення [31]. З приходом Сі Цзіньпіна у 2012 році Комуністична партія Китаю почала проводити політику культурної асиміляції етнічних меншин, яка торкнулася Тибетського та Сіньцзян–Уйгурського автономних районів, де особливо сильні сепаратистські настрої [25]. Сіньцзян–Уйгурський автономний район, що знаходиться на північному заході КНР, населений однією з найбільш

численних національних меншин країни – уйгурами, багато з яких сповідують іслам КНР у свою чергу наполягає на тому, що там діють сепаратистські угруповання, пов'язані з міжнародним терористичним ісламістським підпіллям. Але адміністрація Д. Трампа іншої думки і закликає КНР звільнити людей, які були безпідставно затримані. Ще у вересні 2018 року адміністрація Д. Трампа розглядала можливість введення санкцій проти КНР під приводом порушення Пекіном прав людини щодо Сінцзян–Уйгурського автономного району, наполягаючи при цьому, що представники мусульман зазнають тортур і КНР намагається позбавити їх національної ідентичності [79].

Варто також зазначити, що 13 березня 2019 р. у США було опубліковано щорічну доповідь за минулий рік про стан прав людини у світі, в якій було надано критичну оцінку ситуації в КНР. У доповіді було уточнено, що КНР є авторитарною державою, де порушуються права меншин, допускаються побиття та знущання з ув'язнених. КНР відкидає звинувачення і заявила, що КНР надає великого значення захисту прав людини і за останні десятиліття досягла значного прогресу в цій галузі[80].

Таким чином, варто зробити висновок, що звинувачення КНР у порушенні прав людини стали ще однією причиною протистояння в американсько–китайських відносинах. Виходячи з доповіді США, ситуація з дотриманням прав людини лише погіршується в КНР, тоді як КНР вважає що досягла значних успіхів у забезпеченні дотримання прав людини. Вони вважають, якщо порівнювати спосіб життя людей, то він давно став тотожній з тими, хто живе в розвинених країнах. Вочевидь у КНР впевнені, що права людини у країні дотримуються в повному обсязі, оскільки вдається знайти баланс між збереженням суспільного устрою і розширенням особистих прав. Що стосується керівництва Сінцзяна, то воно неодмінно прагне перетворити його на повноцінний автономний регіон, де панувала стабільність. Тобто у КНР інше уявлення про значущість права і свободи людини, ніж у західній цивілізації.

Наприкінці другого розділу, слід зазначити, що під час передвиборної кампанії Д. Трамп виступав за жорстку лінію щодо КНР, висловлюючи невдоволення у дисбалансі у двосторонній торгівлі, маніпуляції з курсом юаня та військову присутність у Південно–Китайському морі. Однак на початку свого президентства Дональд Трамп значно знизив напруження риторики і поважаючи при цьому політику «Одного Китаю». Але у 2018 році оголосив КНР торговельну війну, що призвело до запровадження санкцій. Дональд Трамп виступає за те, щоб якнайшвидше укласти торговельну угоду з КНР. Д. Трамп також вирішив вийти з Транстихоокеанського партнерства, яке очолив Б. Обама, зміцнюючи лідерство США в Азії. Адже Б. Обама вважав це за головне своїм досягненням. Таким чином Д. Трамп відмовився від головного інструменту впливу на КНР. І тим самим змінив політику «стратегічної взаємодії», висунуту Барак Обамою, на «стратегічне суперництво». Щодо Тайваню, то він продовжив політику Барак Обама щодо продажу зброї, стверджуючи, що це ніяк не змінює позицію США щодо єдності Китаю.

Зважаючи на маневри з боку США в Південно–Китайському морі, можна по праву вважати частиною великої військово–політичної гри, розв'язаної Д. Трампом. Проте Д. Трамп, як і його попередник нехтує побудовою КНР військової інфраструктури на штучних островах. Крім цього, як показала практика, він вирішив не посилювати питання прав людини та демократичних цінностей. Про це свідчить візит Д. Трампа до КНР у 2017 році, коли тема прав людини не порушувалася. Проблема прав людини для Д. Трампа відходить на задній план та замінена на економічне протистояння.

Що стосується чинного президента США, то окрім торговельних питань, команда Байдена продовжує чинити тиск з приводу дотримання прав людини. «Сполучені Штати підтверджують свою глобальну роль у відстоюванні прав людини, заявив Байден, і він буде співпрацювати з

міжнародною спільнотою, щоб змусити Китай дотримуватись прав людини» [12].

Президент Байден у листопаді 2021 року, під час багатогодинної зустрічі з президентом Китаю Сі Цзіньпіном висловив занепокоєння з приводу дотримання прав людини в Китаї, зокрема його ставлення до уйгурських мусульман і жителів Гонконгу. Згідно з повідомленням Білого дому про розмову, лідери двох країн говорили про зміну клімату, права людини, Тайвань та економічні практики. «Як і під час попередніх дискусій, два лідери охопили сфери, де наші інтереси співпадають, і сфери, де наші інтереси, цінності та перспективи розходяться», – повідомили в Білому домі. «Президент Байден привітав можливість відверто та прямо поговорити з президентом Сі про наші наміри та пріоритети з низки питань». Байден особливо висловив занепокоєння поведінкою Китаю в провінції Сінцзян, де офіційні особи адміністрації звинуватили уряд у здійсненні геноциду проти уйгурських мусульман. Байден також висловив занепокоєння щодо поведінки Китаю в Тибеті та Гонконзі, в останньому з яких закон про національну безпеку використовувався для придушення протестів.

Права людини розглядаються як особливо важлива проблема в умовах зростання напруженості між США та Китаєм. У той час як Байден тиснув на Сі щодо прав людини та необхідності економічної справедливості, за словами Білого дому, він закликав до відносин між двома силами, які зберігають «гаранти», щоб уникнути ескалації конфлікту.

«Президент Байден підкреслив, що Сполучені Штати продовжуватимуть відстоювати свої інтереси та цінності та разом із нашими союзниками та партнерами забезпечуватимуть правила дорожнього руху 21 століття, які сприятимуть розвитку міжнародної системи, яка є вільною, відкритою та справедливою», – повідомили в Білому домі.

Офіційні особи знизили очікування щодо будь-яких конкретних результатів напередодні зустрічі, заявивши, що намір Байдена полягав у поглибленні спілкування з Китаєм, щоб гарантувати, що конкуренція між країнами не переросте у конфлікт [75].

РОЗДІЛ 3

ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКО– КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

3.1. Перспективи американсько–китайських міждержавних взаємин в оцінках експертів

Насамперед необхідно відзначити одного з провідних американських експертів у галузі міжнародних відносин професора Грема Еллісона, який схильний до теорії, заснованої на працях Фукідіда. За його словами, пастка Фукідіда – це небезпечна динаміка в міжнародних відносинах, яка спостерігається, коли держава, що росте, прагне витіснити існуючу провідну світову державу. Тим самим КНР може стати головним суперником США. І майбутнє міжнародних відносин визначатиме суперництво між США та КНР. Питання, чи зможуть США та КНР уникнути пастки Фукідіда – не можна назвати виключно академічним. Пастка Фукідіда стала своєрідною аналітичною призмою, через яку розглядається суперництво між Вашингтоном та Пекіном [22].

Патріарх американської дипломатії Генрі Кісінджер у своїй книзі «Про Китай», цитує знаменитий вислів із книги «Мистецтво війни» (孫子兵法) Сунь Цзи (孫子): «Найкраще – підкорити ворогів, не вступаючи в битву» (у книзі: «Успішний полководець вичікує, перед тим як окресливши голову кинутися в бій» / [15,с.45]). При цьому він переконаний, що Китай та США ніколи не потраплять до «пастки Фукідіда», тобто в той стан, де політична ситуація, в якій приводом до війни служить страх існуючої могутньої держави перед потужністю суперника, що збільшується. Китай, що відроджується, і США, що зберігають свою позицію, цілком можуть досягти взаємного виграшу.

Однак не всі дотримуються такої думки, як професор Еллісон і «гуру дипломатії» Г.Кісінджер. Так, наприклад, один із провідних фахівців з військово–морської стратегії, професор Інституту дослідження океану Пекінського університету Ху Бо заявив, що «баланс сил не товаришує з гіпотезою Фукідіда» [22]. Незважаючи на те, що КНР нарощує свою міць, її вплив несумісний з впливом США. На думку Ху Бо, військовий потенціал КНР дорівнює США лише у західній частині Тихого океану. Більше того, протистояння може розпочатися лише у цьому регіоні. Такої ж точки зору професор Військово–морського коледжу США Ендрю Еріксон, додаючи таке: «Це виглядає вражаючим не лише сьогодні, а й у історичній перспективі» [22].

Причина напруженості між США та КНР також пов'язана з окремими особами. Так, директор Центру азіатських досліджень при Раді з міжнародних відносин Елізабет Економі стверджує, що одним з головних елементів політики Сі Цзіньпіна є його спроби зміни міжнародних норм та інститутів таким чином, щоб вони більше відповідали китайським цінностям та інтересам [22].

П'ятдесят років тому, секретний візит Г. Кісінджера до Китаю в 1971 році та його переговори з Мао Цзедуном та Чжоу Еньлаєм, відкрили по суті шлях до нормалізації відносин КНР та США. Проте сьогодні ми бачимо іншу картину, коли сучасне американсько–китайське протистояння нагадує «холодну війну», яка колись існувала між США та СРСР. Констатуючи об'єктивність деяких протиріч, Кісінджер тим не менш висловлюється за розширення співпраці між Вашингтоном і Пекіном і ставить питання про те, «чи зможуть вони достатньо сформувати спільну віру в майбутнє, що дозволить їм уникнути взаємного конфлікту» [5].

У своєму виступі на Форумі нової економіки (New Economy Forum) у листопаді 2019 року в Пекіні він попередив про небезпеку американсько–китайської конфронтації, яка, на його думку, набагато небезпечніше за радянсько–американську холодну війну, бо в ній сторони не залежали один

від одного економічно, і Першої світової війни, у якій застосовувалася набагато менш руйнівна зброя. Зайнявши позицію «над сутичкою», Кісінджер закликав до підтримки глобальної рівноваги, завуальовано вказавши Пекіну на дисбаланс у торговельних відносинах, а Вашингтону – на необхідність враховувати в цій рівновазі інтереси Китаю як його невід'ємну частину, яку не можна виключити.

У 2016 році під час зустрічі з колишнім членом Держради КНР Дай Бінго, Генрі Кісінджер повторив свою думку, що «пастки Фуکیدіда» між Китаєм і США не існує. Обидві країни є партнерами, а не ворогами. У листопаді 2019 року в Пекіні Кісінджер також не змінив своєї позиції з цього питання. Він зазначив, що, хоча дві країни мають багато розбіжностей, але жодна з цих розбіжностей не зможе стати початком військового конфлікту [61].

На думку Г. Кісінджера, США не змогли б стримати підйом Китаю – і не мали наміру цього робити, навіть якби вони мали таку можливість. Якщо до 2017 року американсько–китайські відносини мали партнерський характер, то стрімке перетворення Піднебесної на країну, яка вже майже не залежить від співпраці, призвело до «страху» мешканців Білого дому [5].

Як зазначає Кісінджер, події 2019–2021 років, і особливо в останні місяці президентства Дональда Трампа, протистояння між Вашингтоном та Пекіном різко зросло. При цьому, на його думку, в адміністрації Джо Байдена зрозуміли, що американсько–китайське протистояння не вигідне ні обом його учасникам, ні всьому світу. Однак уряд Джо Байдена має серйозну внутрішньополітичну проблему, оскільки громадська думка в США сприймає Китай як ворога, і саме тому його адміністрації буде непросто знайти вихід з конфронтації.

Така ситуація багато в чому склалася через те, що адміністрація Дональда Трампа, як і попередні сформувала негативний образ Піднебесної у свідомості своїх громадян, зображуючи Китай, як і низку східних країн в образі «ворога», що посягає на могутність і «демократичні

цінності» американської нації, країни, що пропонує всьому світу свою модель глобалізації тощо [5].

У цьому контексті вельми цікавим видаються тези американського експерта Йєна Бреммера (Ian Bremmer), засновника та президента центру Eurasia Group, яку він озвучив у своїй доповіді The End of the American Order (Завершення американського порядку) на саміті Great ZERO у Токіо 18 листопада 2019 р. Так, у доповіді йдеться про Китай та китайський виклик підірваної американської гегемонії. «Китай ухвалив рішення. Пекін будує окрему систему китайських технологій – свої власні стандарти, інфраструктуру та ланцюжки постачання – щоб конкурувати із Заходом. Не помиляйтеся: це найважливіше геополітичне рішення, ухвалене за останні три десятиліття. Це також величезна загроза глобалізації» [5].

На думку окремих американських експертів, китайський виклик, на відміну від радянського, полягає у самодостатності. Тим він і небезпечний. В умовах глобальної невизначеності, загроза полягає в надто сильній залученості Китаю та США до торговельного та технологічного протистояння один з одним. І пов'язану з цим втрату їхньої здатності, відволікаючись від міжусобного протистояння, впливати на такі «деструктивні» тенденції, як європейський популізм, російський «реваншизм» та хаос на Близькому Сході.

Й. Бреммер вважає, що Китай хоч і становить загрозу глобалізації, але нікуди з неї не вийде, тому завдання полягає в тому, щоб правильно прокреслити вектор. А на тлі європейського розвалу, пов'язаного з Brexit, пропонує придивитися до нових форм глобальної організації, таких як китайська ініціатива «Пояси та шляхи». Така думка цілком узгоджується з думкою Кісінджера про те, що розбіжності між Китаєм і США зберуться, але важливо не пускати їх розвиток на неконтрольований самоплив, що загрожує конфліктом. Тобто зробити його керованими. Таке «формування світового центру по-справжньому спільної політичної

відповідальності» (З. Бжезінський) накладає на Вашингтон та Пекін зобов'язання перед усім світовим співтовариством за її майбутнє [5, 60].

Щодо однієї з головних проблем американсько–китайських відносин– Тайваню, Кісінджер зазначає, що не варто прагнути вирішити двоякий статус острова. За словами політика, за останні 50 років склався особливий порядок, за якого і США, і КНР визнають подвійне становище Тайваню. Війна за Тайвань стала б трагедією як для всіх китайців, які проживають в АТР, так і для інших народів регіону [6].

У своєму інтерв'ю *Neue Zürcher Zeitung* у травні 2021 року Генрі Кісінджер знову зазначив, що в гіпотетичному конфлікті США та КНР переможців не буде і воно закінчиться виснаженням обох сторін, на кшталт Першої світової війни. При цьому, як вважає Кісінджер, Джо Байдену буде непросто налагодити американсько–китайські відносини, що розпалилися, оскільки громадська думка в США сприймає Китай як постійного ворога.

На думку Генрі Кісінджера «Відносини між Китаєм і Сполученим Штатами не можуть і не повинні ставати грою з нульовим результатом»[15, с.557]. «Сполучені Штати несуть відповідальність за збереження конкурентоспроможності та своєї ролі у світі. Вони зобов'язані це зробити насамперед заради своїх традиційних переконань, а не через суперництво з Китаєм. Зміцнення конкурентоспроможності більша за американську ідею, і не треба просити Китай вирішувати її за нас. Китай, втілюючи в життя власне розуміння національної долі, продовжить розвиток своєї економіки і, як і раніше, відстоюватиме широке коло своїх інтересів в Азії та за її межами. Така перспектива не вимагатиме конфронтації...» [15, с.560]. «Кожна країна надто велика, щоб над нею могла домінувати інша. Саме тому жодна з них не здатна визначити умови своєї перемоги у разі війни чи конфлікту на кшталт часів «холодної війни»[15, с.561].

Його звернення до ще кандидата у президенти США від Демократичної партії Джо Байдена у листопаді 2020 року, що «коаліція, націлена проти конкретної країни, нерозумна», на жаль, не була почута і така коаліція на чолі США та її європейських сателітів стала сьогодні реальністю, що змушує згадати «оруелівський світ», де Океанія перебуває у стані перманентної війни з Євразією та Остазією. Хоча сучасна політична географія і дуже відрізняється від «оруелівського світу», проте якісь проблиски цього «світу» ми вже бачимо...[5]

Зважаючи на все сказане вище, варто відзначити, що експертні оцінки, беручи до уваги останні події в американсько–китайських відносинах свідчать про те, що між двома країнами існують розбіжності та суперництво. Торгова війна лише підриває економіку двох країн. У свою чергу, країни зацікавлені у вирішенні цієї проблеми, але головною перешкодою є необхідність зберегти своє обличчя під час переговорів та головне не поступитися більше, ніж отримати натомість.

3.2. Ймовірні сценарії розвитку американсько–китайських відносин

У зв'язку з посиленням геополітичного становища КНР на світовій арені, головним порядком денним у світовій політиці стало питання про прогнози розвитку американсько–китайських відносин.

1. Згідно з аналізами праць, таких вчених–експертів як Е.Даунс[68,69], Т. Крістенсена [66], Е. Прасада [74], Городня Н. Д. [6], Шевчук О. В. [55], Пронь С.В. [34], американсько–китайські відносини візьмуть курс на *симбіотичне лідерство*, яке у 21 столітті є як володарювання двох держав (G2). Варто зазначити, що КНР стала великою державою і його виключення з міжнародних торгових та фінансових процесів просто неможливо. Проте, проблемою для США тут є той фактор, що КНР є країною з неринковою економікою та комуністичною ідеологією. Проте економічні потреби США переважають політичні. Саме

наявність сильного економічного фактора зумовлюватиме стабільність двосторонньої взаємодії США та КНР. Такий розклад вигідний для США – це і дешева робоча сила, і відносна стабільність внутрішнього ціноутворення, низький рівень інфляції, а для КНР переваги полягають у створенні нових робочих місць та розвитку внутрішнього виробничого сектора за рахунок збільшення попиту всередині країни. Тобто «шлях взаємного підлаштування один під одного продовжиться, оскільки економічна кооперація двом титанам життєво необхідна. Торгова війна підштовхуватиме країни на консультації та досягненні угоди, оскільки обидві сторони зацікавлені в конструктивному діалозі з питань двосторонньої торгівлі, яка, у свою чергу, становить взаємний інтерес.

2. Модель розвитку економічних відносин двох країн повністю протилежна симбіотичному лідируванню і отримала назву *контроверзного* підходу. Тобто, згідно з такими експертами як Г. Еллісон, Е. Еріксон, Е.Економі [22], стверджують про те, що у світі може існувати лише один економічний лідер, а зараз ми спостерігаємо протистояння двох провідних економічно–розвинених держав США та КНР, а отже, світ вже на порозі глобальної війни. Доказом цього є історичні та економічні аргументи: перша з них проходила в середині ХХ століття в Кореї і була продиктована прагненням США зупинити китайську революцію і не допустити її поширення на країни Східної Азії. Наприкінці ХХ століття почалася друга війна, яка була вже більшою за фінансову, коли на першому етапі цієї війни США прагнули зіграти на азіатській кризі та об'єднанні Гонконгу та КНР, а на другому – проблема природних ресурсів і зокрема нафти, майбутньому пошук джерел енергоресурсів, без яких буде неможливий подальший розвиток економіки, стане центральним питанням для КНР, у свою чергу США не бажають бачити посилення китайської присутності на енергетичному ринку. Крім цього, прихильники контроверзної перспективи розвитку економічних відносин впевнені, що головною причиною конфлікту, що зароджується, як торговельна війна, може призвести до

ескалації конфлікту. Так, підвищення тарифів є лише початковим кроком у торговельній війні, які становлять загрозу не лише двом країнам, а й світовій економіці загалом. І незважаючи на проведення переговорів щодо врегулювання протиріч, протистояння між країнами буде тривалим, оскільки США постійно висуватимуть нові претензії та вимоги до КНР. Таким чином, ідея контроверзої перспективи розвитку торгово–економічних відносин свідчить, що світова торговельна війна неминуха і що її причинами будуть не тільки економічні чинники, а й багато інших.

3. Третім сценарієм розвитку американсько–китайських відносин представляється у вигляді *біполярного світу*. Згідно з такими експертами, як Yan Xuetong [59] та Г. Дробот [8], процес біполяризації вже почався і буде з часом лише посилюватись. Американсько–китайська біполяризація внесе певні зміни щодо міжнародного ладу і світовий центр переміститься з Європи до Східної Азії. Така біполярність не означатиме нової холодної війни, де не буде взаємного ядерного стримування та ідеологічних конфліктів [59]. Біполярний варіант представляється як поділу сфер панування між США та КНР. Не виключено, що на полюсах біполярного світу будуть не дві наддержави, а блоки країн. Але які блоки та які країни стануть їхніми учасниками – покаже час.

4. Перспективи розвитку відносин США та Китаю також впливають із поняття випадковості в економіці та інших сферах. Такий підхід отримав назву *рандомізованого*, тобто існує певна невизначеність у майбутньому розвитку відносин, які безпосередньо залежать від різних економічних факторів, деякі з яких передбачити не надається можливим. Таким чином, на сучасному етапі важко визначити майбутній характер економічних відносин, чи це буде домінування США чи КНР, чи спільні зусилля двох країн. Крім цього, все визначиться з часом і залежатиме від так званих економічних випадків.

Підбиваючи підсумок усім вище переліченим перспектив розвитку американсько–китайських відносин, можна стверджувати лише одне, що

на даний момент виділити якийсь точний сценарій розвитку подій просто неможливо. Безперечно, перспектива глобальної торгової війни малоімовірна у сучасних реаліях, ні США, ні КНР не готові піти на ризики та всі негативні наслідки, які принесе разом із собою війна.

Найбільш зрозумілим варіантом розвитку подій є подальша побудова конструктивного діалогу двох країн, тобто вироблення нових механізмів регулювання світовими економічними процесами. Зрозуміло, що виявлення лідера на міжнародній арені потішить самолюбство обох країн, проте перед ними постає ще багато завдань та проблем, вирішення яких принесе стабільність у світову торговельно–фінансову систему.

ВИСНОВКИ

У ході даного дослідження були детально розглянуті основні аспекти взаємовідносин та перспектив розвитку американсько–китайських відносин у політичній, економічній, а також різних інших аспектах взаємодії, та зроблено такі висновки:

По–перше, у зв'язку із зростанням економічної могутності КНР, думки про її лідерство на світовій арені стають все більш популярними. Існує думка, що XXI століття може пройти під лідерством КНР. Це у свою чергу викликає стурбованість США і розширює спектр протиріч в американсько–китайських відносинах. Так, Дональд Трамп оголосив торговельну війну КНР за допомогою мита на китайський імпорт з метою занепаду економічної могутності КНР, яка відповіла аналогічними санкціями. Однак, варто зазначити, що КНР не має достатнього потенціалу для надання серйозного політичного впливу на міжнародній арені. Якщо КНР обійде США за розмірами економіки, то КНР у будь–якому випадку не буде порівнянною з США. Тобто вихід КНР на перше місце за економічним потенціалом не означатиме перетворення КНР у наддержаву. Однак це відставання не говорить про те, що КНР не має довготривалого амбітного завдання стати наддержавою.

По–друге, на сьогоднішній день КНР поступово зміцнює свої позиції в АТР і продовжує озброювати штучні острови у Південно–Китайському морі. Проте Дональд Трамп вирішив вийти з Транстихоокеанського партнерства, яке очолив Барак Обама, і цим відмовився від головного інструменту впливу на КНР. Тобто змінив політику «стратегічної взаємодії», висунуту Барак Обамою, на «стратегічне суперництво». Щодо Тайваню, то нинішній президент Джо Байден продовжив політику Барак

Обами, Дональда Трампа щодо продажу зброї, стверджуючи, що це не змінює позицію США щодо єдності Китаю. Маневри з боку США в Південно-Китайському морі можна по праву вважати частиною великої військово-політичної гри. Але Джо Байден, як і його попередник, нехтує побудовою КНР військової інфраструктури на штучних островах. Також необхідно зазначити, що Дональд Трамп волів не порушувати питання про дотримання прав людини та демократичних цінностей. Таким чином проблема прав людини за його каденцію відійшла на задній план і замінена на економічне протистояння. На то місце президент Джо Байден навпаки розглядає як особливо важливу проблему прав людини в КНР і наголошує на необхідності їх дотриманні.

По-третє, на даний момент між КНР та США спостерігаються посилення позиції КНР. Але, як показує практика, за наявності зіткнення інтересів двох країн у тому чи іншому регіоні світу, КНР схильна до поступок, аніж до ескалації ситуації. Це пояснюється небажанням КНР йти на пряму конфронтацію з США, які мають великий військово-технічний та політичний потенціал на світовій арені. У зв'язку з посиленням економічної могутності КНР, її зовнішня політика щодо США набуває наступального характеру.

КНР і США зараз досить сильно пов'язані один з одним економічно, але на ці відносини впливає і майже півстолітнє співробітництво держав з багатьох питань на світовій арені. З приходом до влади Дональда Трампа, заходи глобального протекціонізму США стали набирати популярності. Це пояснюється тим, що він рішуче підійшов до ліквідації торговельного дефіциту з КНР за допомогою введення мит. Тим не менш, США і КНР розуміють, що від успіху взаємин двох великих держав ХХІ століття залежить світова стабільність та безпечне існування на земній кулі. І з цієї причини торговельна угода відіграє важливу роль в економіці двох країн і робиться все, що в їх силах, щоб вибудувати відносини на паритетних

засадах, конструктивно вирішувати найважливіші проблеми та не допускати глибоких криз та розколів між КНР та США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук М. Відносини США та Китаю на сучасному етапі (торгівельно-економічний аспект) // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Випуск 5. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8268/1/12.pdf> (дата звернення: 01.06.23)
2. Безус В. По якій стратегії розвивається енергетика Китаю?// Energy Club URL: <https://iclub.energy/blog/valeriybezus/tpost/h2k7m2mk3s-po-yaki-strateg-rozvivatsya-energetika-k> (дата звернення: 01.06.23)
3. Веренева Д. Торговая зависимость: товарооборот между США и Китаем достиг рекордных показателей // 24 Економіка URL: https://24tv.ua/economy/ru/jeksport-i-import-mezhdu-ssha-i-kitaem-dostig-rekordnyh-pokazatelej-v-2022-godu-jekonomika-24_n2251894 (дата звернення: 01.06.23)
4. В Ірані назвали безвідповідальним намір США вийти з Паризької угоди щодо клімату // Гордон URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-v-irani-nazvali-bezvidpovidalnim-namir-ssha-vijti-z-parizkogo-ugodi-po-klimatu-191457.html> (дата звернення: 01.06.23)
5. Генри Киссинджер и американо-китайские отношения // Rezonans URL: https://rezonans.asia/genri-kissindzher-i-amerikano-kitajskie-otnosheniya/?fbclid=IwAR3_tv_pkYrIYNA2XALj9Slj-3COTDR3VwwxneAHЕcrMmedlkiN_TxW4cJ0 (дата звернення: 01.06.23)
6. Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013): монографія. К.: «Прінт – Сервіс», 2014. 528 с.
7. Диегуц Д. США–Тайвань: стратегическая двусмысленность или однозначность? // Голос Америки URL:

<https://www.golosameriki.com/a/taiwan-usa-china/6590045.html> (дата звернення: 01.06.23)

8. Дробот Г. Перспективы биполярного мира: США –Китай // Вестн.Моск. ун-та сер.12 Политические науки. 2015. №3 URL: <file:///C:/Users/%D0%98%D1%80%D0%B0/Downloads/perspektivy-bipolyarnogo-mira-ssha-kitay.pdf> (дата звернення: 01.06.23)

9. Дроботюк О., Осадчук В., Шайдецька В. Глобальне лідерство КНР в альтернативній енергетиці // Українська асоціація китаєзнавців URL: <https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-osadchuk-v-shajdetska-v-globalne-liderstvo-knr-v-alternatyvnyj-energetytsi/> (дата звернення: 01.06.23)

10. Ерлінг Д. Die Welt: Шлях Китаю до військової супердержави // Український тиждень URL: <https://tyzhden.ua/die-welt-shliakh-kytaiu-do-vijskovoї-superderzhavy/> (дата звернення: 01.06.23)

11. Зоряні (торгові) війни: переможців не буде // СЬОГОДНІ Україна 24 URL: <https://www.segodnya.ua/ua/opinion/korsunskicolumn/zvezdnye-torgovye-voyny-pobediteley-ne-budet-1266220.html> (дата звернення: 01.06.23)

12. Итоги встречи Си и Байдена. Версия США и версия Китая // RTVI URL: <https://rtvi.com/stories/itogi-vstrechi-si-i-bajdena-versiya-ssha-i-versiya-kitaya/> (дата звернення: 01.06.23)

13. Калашник П. «Тарифна війна»: Трамп пригрозив Пекіну виходом компаній з Китаю // Hromadske URL: <https://hromadske.ua/posts/tarifna-vijna-tramp-prigroziv-pekinu-vihodom-kompanij-z-kitayu> (дата звернення: 01.06.23)

14. Каспрук В. Китай–США: висвячення на наддержаву // Український тиждень URL: <https://tyzhden.ua/kytaj-ssha-vysviachennia-na-nadderzhavu/> (дата звернення: 01.06.23)

15. Киссинджер Г. О Китае / [пер. с англ. В. Верченко]. АСТ, 2017. 640 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=74591&p=1 (дата звернення: 01.06.23)
16. Китай заявив протест Трампу за його розговор з лідером Тайваня // BBC NEWS URL: <https://www.bbc.com/russian/news-38197468> (дата звернення: 01.06.23)
17. Китай – друга найбільша економіка світу // BBC NEWS Україна URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/02/110214_china_economy_is (дата звернення: 01.06.23)
18. Китай став найбільшим світовим експортером // Економічна правда URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2010/01/11/223313/> (дата звернення: 01.06.23)
19. Китайський авіаносець «Ляонін» вперше увійшов у води Гонконгу // BBC NEWS Україна URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40528359> (дата звернення: 01.06.23)
20. Китай в 2022 р. скоротив обсяги імпорту нафти другий рік поспіль // НафтоРинок URL: <https://www.nefterynok.info/novosti/kitay-v-2022-r-skorotiv-obsyagi-mportu-nafti-drugiy-rk-pospl> (дата звернення: 01.06.23)
21. Китай підтверджує плани збільшити споживання невикопного палива до 2030 р.// Українська енергетика URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/kytai-prodovzhuie-dekarbonizatsiiu-popry-svitovu-enerhetychnu-kryzu> (дата звернення: 01.06.23)
22. Китай всё чаще бросает вызов США. Кончится ли это войной? // BBC NEWS URL: <https://www.bbc.com/russian/features-47695356> (дата звернення: 01.06.23)
23. Кіктенко В.О. «Один пояс, один шлях» – глобальний економічний проект Китаю. Українська асоціація китаєзнавців. Україна–

Китай No2(8) 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoeconomichnij-proekt-kitayu/> (дата звернення: 01.06.23)

24. Коваль О. Форум міжнародного співробітництва «Один пояс, один шлях» – новий етап реалізації китайської стратегії глобального розвитку і міжнародного співробітництва // Української асоціації китаєзнавців URL: <https://sinologist.com.ua/forum-mizhnarodnogo-spivrobitnitstva-odin-poyas-odin-shlyah-novij-etap-realizatsiyi-kitajskoj-i-strategiyi-globalnogo-rozvitku-mizhnarodnogo-spivrobitnitstva/> (дата звернення: 01.06.23)

25. Комісарова О. Правозахисники звинуватили Китай у геноциді уйгурів // Суспільне. Новини URL: <https://suspilne.media/111794-pravozahisniki-zvinuvatili-kitaj-u-genocidi-ujguriv/> (дата звернення: 01.06.23)

26. Конспект лекцій з дисципліни «Зовнішня політика країн Азії, Африки та Латинської Америки» для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл. Чістякова І. М., Кривдіна І. Б., Татакі Д. Д., Кудлай І. В., Гайтан В. В. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. 291 с.

URL:<http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12222/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%97%D0%9F%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%20%D0%90%D0%B7%D1%96%D1%97%20%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%9B%D0%90.pdf> (дата звернення: 01.06.23)

27. Корсунський С. Про торгову війну між Китаєм та США для онлайн – видання «Сьогодні» // Дипломатична академія України URL: <https://da.mfa.gov.ua/sergij-korsunskyj-pro-torgovu-vijnu-mizh-kytayem-ta-ssha-dlya-onlajn-vydannya-sogodni/> (дата звернення: 01.06.23)

28. Котов Є. Проблема островів Сенкаку в зовнішній політиці Японії в XXI столітті // Науковий блог Національний університет

«Острозька академія» URL: <https://naub.oa.edu.ua/2022/problema-ostroviiv-senkaku-v-zovnishni/> (дата звернення: 01.06.23)

29. Кутько І. історичні особливості становлення міждержавних відносини США та Китаю // Східноєвропейський національний університет ім. Л. Українки. Випуск 3

URL: https://eprints.oa.edu.ua/2322/1/Kutko_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf (дата звернення: 01.06.23)

30. Максимов В.А. « Торговая война» США и Китая, её влияние на международную торговлю / В.А.Максимов // Аллея науки.-2018.№ 11(27).-С.2-3

31. Мінгазутдінова Г. Еволюція тибетського питання в зовнішній політиці США та його вплив на американсько–китайські відносини (1949–2018 рр.) // Наукова редакція Київського національного університету імені Тараса Шевченка

URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/12-Minhazutdinova-72-85.pdf> (дата звернення: 01.06.23)

32. Павлиш О. Економічне зростання Китаю у 2022 році було одним з найгірших за всю історію через COVID // Українська Правда URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/01/17/696032/> (дата звернення: 01.06.23)

33. Павлиш О. Китай у жовтні збільшив імпорт нафти до п'ятимісячного максимуму // Українська правда. Економіка URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/7/693549/> (дата звернення: 01.06.23)

34. Пронь С. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914–1991 роки: Навчальній посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2009. 140 с

35. Пронь С. США та громадянська війна в Китаї 1946–1949 років // Наукові праці. Том 104. Випуск 91 URL:

<https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/104-91-25.pdf> (дата звернення: 01.06.23)

36. Просуренко А.С. «Тайваньський вопрос» в отношениях США–Китай сквозь призму исследований «Мозговых центров» США / Просуренко А.С. URL: <https://scienceforum.ru/2016/article/2016026471> (дата звернення: 01.06.23)

37. Рейтинг экономик по ВВП на 2022 год. Полный список стран // Internationalinvestment URL: <https://internationalinvestment.biz/business/2510-rejting-ekonomik-po-vvp-na-2022-god-polnyj-spisok-stran.html>. (дата звернення: 01.06.23)

38. Сааков В. Набули чинності нові ввізні мита США та Китаю // DW URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення: 01.06.23)

39. Сааков В. Зростання економіки Китаю – найменше за останні 30 років // Медіакомпанія DW/ Економіка URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%83-%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%97-%D0%B7%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%B3%D1%96%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96-30-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2/a-52036181> (дата звернення: 01.06.23)

40. Саміт США, Японії, Австралії і Індії: чому нервує Китай? // Радіо Свобода. Голос Америки URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/samit-ssha-yaponiyi-avstraliyi-i-indiyi/31478085.html> (дата звернення: 01.06.23)
41. Страх перед СРСР зблизив Китай та США – з часу візиту Ніксона до Китаю минуло 40 років // Голос Америки URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/us-china-02-28-2012-140734723/247803.html> (дата звернення: 01.06.23)
42. Степанов А. Перспективы военной политики США в отношении Китая при администрации Дональда Трампа / А.С.Степанов // Россия и Америка в XXI веке.- 2017. № 1. С. 1.
43. США відмовилися визнати Китай ринковою економікою // LB.UA Дорослий погляд на світ URL: https://lb.ua/world/2017/12/01/383576_ssha_otkazalis_priznat_kitay.html (дата звернення: 01.06.23)
44. США підвищили мита на китайські товари на \$200 млрд., Пекін обіцяє відповісти // Еспресо URL: https://espresso.tv/news/2019/05/10/ssha_pidvyschyly_myta_na_kytayski_tovary_na_200_mlrd_ekin_obicyaye_vidprovisty (дата звернення: 01.06.23)
45. США поставили Тайваню озброєння на суму більше 70 мільярдів доларів // Radar Armenia URL: <https://radar.am/ru/news/world-2506632073/> (дата звернення: 01.06.23)
46. Тайвань у центрі ідеального шторму. Візит президента Цай до США. Війна стає ближчою? // LB.UA Дорослий погляд на світ URL: https://lb.ua/world/2023/04/07/551267_tayvan_tsentri_idealnogo_shtormu.html (дата звернення: 01.06.23)
47. Топчій О. У Європі в 2022 році спостерігалось найрізкіше зростання військових витрат – SIPRI // УНІАН Інформаційне Агенство URL: <https://www.unian.ua/weapons/u-yevropi-v-2022-roci-sposterigalosya-nayrizkishe-zrostannya-viyskovih-vitrat-sipri-12231228.html> (дата звернення: 01.06.23)

48. Траектория отношений США с Китаем при администрации Трампа и японская стратегия на китайском направлении // nippon.com URL: <https://www.nippon.com/ru/in-depth/a05302/> (дата звернення: 01.06.23)
49. Трамп своїми твитами обвалив фондові ринки США і Європи // delo.ua URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/tramp-svoimi-tvitami-obvalil-fondovye-rynki-ssha-352837/> (дата звернення: 01.06.23)
50. Труш С. Отношения США и КНР на рубеже Обама–Трамп: политические и военно–политические аспекты / С.М. Труш // США и Канада: экономика, политика, культура.- 2017. № 3(567). -С. 54.
51. Хоменко Г. Д. Модернізація північноамериканської угоди про вільну торгівлю як приклад нової моделі регіональної інтеграції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, випуск 29, 2020 URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34133/Khomenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 01.06.23)
52. Худолій А. Сучасні виклики в АТР // Національний університет «Острозька академія» URL: http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2019/11/9_Khudolii.pdf (дата звернення: 01.06.23)
53. Чому та як Дональд Трамп розвалив угоду НАФТА? // Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/24167-chomu-ta-yak-tramp-rozvalyv-ugodu-nafta/> (дата звернення: 01.06.23)
54. Шевчук О.В., Вовчук Л.А., Погорелова І.С КНР у системі міжнародних відносин АТР // Науково–пізнавальний форум. Зовнішня політика країн АТР (1945–2000 рр.) с.114 URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/352/7.pdf> (дата звернення: 01.06.23)
55. Шевчук О. В. Китай у зовнішньополітичній стратегії США (1990-ті – 2000-ні рр.). Наукові праці Чорноморського державного

університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія. 2010. Т. 131, Вип. 118., С.157–162.

56. Экономика Центральной Азии // BRIF Research Group URL: <http://www.brif.kz/blog/?p=3338> (дата звернення: 01.06.23)

57. Annual Report to Congress. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2016 // U. S. Department of Defense. URL: https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2017_China_Military_Power_Report.PDF (дата звернення: 01.06.23)

58. Atlantic Council: Проекту «Один пояс-один путь» стали меньше доверять // Regnum URL: <https://regnum.ru/news/2619811.html> (дата звернення: 01.06.23)

59. A Bipolar World Is More Likely than A Unipolar or Multipolar One // CHINA US FOCUS URL: <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/a-bipolar-world-is-more-likely-than-a-unipolar-or-multipolar-one/> (дата звернення: 01.06.23)

60. Brzezinski, Z. The Group of Two that could Change the World / Z. Brzezinski // Financial Times. — 2009, January 13. — [Electronic resource]. — Accessmode URL: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac.html> (дата звернення: 01.06.23)

61. Burr W. The Beijing–Washington Back-Channel and Henry Kissinger's Secret Trip to China // National Security Archive Electronic Briefing Book No. 66 URL: <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB66/> (дата звернення: 01.06.23)

62. China and America prepare for a human–rights showdown at the UN // The Economist URL: https://www.economist.com/china/2022/01/08/china-and-america-prepare-for-a-human-rights-showdown-at-the-un?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=17210591673&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.directresponse.anonymous&gclid=Cj0KCQjw9deiBhC1ARIsAHLjR2C7nom

MgCWjqbbNPvHL4BXb1JFMUg4ppVzBFWJljeQy2AFLyzreJrIaAtPAEALw_
wcB&gclsrc=aw.ds (дата звернення: 01.06.23)

63. China targets 10 pct growth in foreign trade – Xinhua // REUTERS URL: <https://www.reuters.com/article/china-foreigntrade-idINDEE80D04O20120114> (дата звернення: 01.06.23)

64. Chen Y., Crossley G. China to revise 2018 GDP to reflect asset, business growth // REUTERS URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-census-idUSKBN1XU09R> (дата звернення: 01.06.23)

65. Chronology of U.S.– China Relations, 1784-2000 // Office of the Historian, Foreign Service Institute United States Department of State URL: <https://history.state.gov/countries/issues/china-us-relations> (дата звернення: 01.06.23)

66. Christensen T. The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing’s Abrasive Diplomacy. Brookings Institution. 2011. URL: http://www.brookings.edu/articles/2011/03_china_christensen.aspx (дата звернення: 01.06.23)

67. Goldberg J. The Obama Doctrine // The Atlantic URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> (дата звернення: 01.06.23)

68. Downs E. China’s Role in the World: Is China a Responsible Stakeholder, Brookings Institution. August 4. 2006. 50 p.; Downs E. How Oil Fuels Sino-U.S. Fires, Brookings Institution. 2006. URL: http://www.brookings.edu/opinions/2006/0904china_downs.aspx; (дата звернення: 01.06.23)

69. Downs E. National Energy Security Depends on International Energy Security, Brookings Institution. 2006. URL: http://www.brookings.edu/opinions/2006/0317china_downs.aspx (дата звернення: 01.06.23)

70. Green River Shale // Shawcor URL:
<https://www.shawcor.com/north-america-onshore/green-river-shale> (дата
звернення: 01.06.23)

71. Kiely Eugene, Gore D'Angelo, Farley Robert, Robertson Lori
100-Day Action Plan Scorecard. A status report on the priorities that President
Donald Trump set for his first 100 days / Kiely Eugene, Gore D'Angelo, Farley
Robert, Robertson Lori // FactCheck.org URL:
<https://www.factcheck.org/2017/04/100-day-action-plan-scorecard/> (дата
звернення: 01.06.23)

72. «One China» policy cannot be used for bargaining // Global
Times. URL: <http://www.globaltimes.cn/content/1023185.shtml> (дата
звернення: 01.06.23)

73. Politico: Трамп на встрече с деловыми кругами США подверг
КНР резкой критике // Тасс URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5440610> (дата
звернення: 01.06.23)

74. Prasad E., Gu G. An Awkward Dance: China and the United
States. Brookings Institution. 2009. URL:
http://www.brookings.edu/articles/2009/1111_us_china_prasad.aspx. (дата
звернення: 01.06.23)

75. Samuels B. Biden raises human rights with China's Xi during
four-hour meeting // THE HILL URL:
[https://thehill.com/homenews/administration/581682-biden-raises-human-rights-
with-chinas-xi-during-four-hour-meeting/](https://thehill.com/homenews/administration/581682-biden-raises-human-rights-with-chinas-xi-during-four-hour-meeting/) Biden raises human rights with
China's Xi during four-hour meeting (дата звернення: 01.06.23)

76. Tibet Reciprocal Access bill becomes law, marking new era in
US-China relationship and US support for Tibetans // International Campaign
for Tibet URL: [https://savetibet.org/tibet-reciprocal-access-bill-becomes-law-
marking-new-era-in-us-china-relationship-and-us-support-for-tibetans/](https://savetibet.org/tibet-reciprocal-access-bill-becomes-law-marking-new-era-in-us-china-relationship-and-us-support-for-tibetans/) (дата
звернення: 01.06.23)

77. The Report on Human Rights Violations in the United States in 2020. The State Council Information Office of the People's Republic of China // URL:http://ae.china-embassy.gov.cn/eng/xwdt/202106/t20210621_8909898.htm (дата звернення: 01.06.23)

78. The Shanghai Communiqué // Richard Nixon Foundation URL: <https://www.nixonfoundation.org/2010/04/shanghai-communicue/> (дата звернення: 01.06.23)

79. Trump signed a law to punish China for its oppression of the Uighur Muslims. Uighurs say much more needs to be done // INSIDER URL: <https://www.businessinsider.com/uighur-china-detention-centers-activists-urge-accountability-2020-2> (дата звернення: 01.06.23)

80. 2018 Country Reports on Human Rights Practices // An official website of the United States Government URL: <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/> (дата звернення: 01.06.23)